



VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • III. évf. 2012/4 • 12. sz. • Ára: 450 Ft

GALÉRIA

MÁRIA A GYERMEKEL
(IKON, 1800 KÖRÜL)

A MEGÚJULT
KULTURÁLIS CENTRUM

CSEERNUS TIBOR:
MINÜASZ LÁNYAI

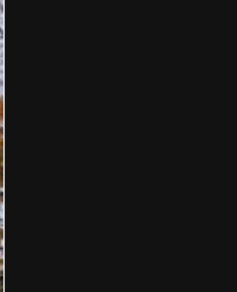
A REFORMÁTUS ÓTEMLŐM
ÉS AZ ALFÖLDI GALÉRIA

SZENTÉNE KÁLVAI MÁRIA:
VELETEK MARADOK

LÁSZLÓ DÁNIEL:
MÓRICZ ZSIGMOND KÖRTÉR

ERDŐS PÉTER:
ÚJÉVI ÜDVÖZLET





TARTALOM

Almási István Köszöntő	3
Csányi Viktor — Sévity Lázárné — Vukoszávlyev Zorán A hódmezővásárhelyi ortodox közösség és templom rövid története <i>Hegyiné Csernus Judit ajánlása</i>	4
Csányi Viktor A belváros metamorfóza — egy régész szemével Hódmezővásárhely ortodox temploma	5 6
Albert Ildikó A bárka — alkotói gondolatok	7
Bernátsky Ferenc A Református Ótemplom	7
Benák Katalin Tradíció és jövőkép — interjú dr. Nagy Imrével	8
V. Nagy Nándor Kilépve a múzeum ajtaján — alkotói gondolatok	9
Nagy Imre Az 59. Vásárhelyi Őszi Tárlatról László Dániel	10 11
Bányai Béla Advent — Várakozás	12
Vicei Károly Zentai adomák... Bozót alján felcsendülő örömóda De hol van itt a művészet?	13 13
Benák Katalin A függöny újra felgördült	14
Lucza-Vígh Erna — Elek András Butella, motolla, behívótábla	16
Sonkoly Ágnes Népművészet és identitás	17
Imolya Imre János estéje régen	19
Béres Dezső Jegyzetek a János-napi köszöntőhöz	20
Krékits József Gondolatok a szellem három színeváltozásáról	21
Kovács István A malakológus	22
Mészáros Tamás Barátság? Munka?	24
Dratsay Zsigmondné Emlékezés a Nyári Színkörre	24
Gyertyagyújtás — Gombos Katalin emlékére	26
Wass Albert Veletek maradok. (Ford. Simó József)	28
Köszegfalvi Ferenc Tíz haiku	30
Nagy Imre Csernus Tibor műtermében	30

Tisztelt Olvasó!

„Egy nemzet ereje a kiművelt emberfők sokaságában rejlik”

(gróf Széchenyi István)

Szeptemberben a megújult belváros átadásával Hódmezővásárhely egy páratlan, modern kulturális központtal gazdagodott. 4,2 milliárd forintos fejlesztésből született meg a Tornyai János Kulturális Városnegyed, amely új korszakot nyit a város történetében: nemcsak településünk megjelenését formálja át, de a város és a térség kulturális életét is gyökeresen meghatározza a jövőben.

Amikor a városvezetés belefogott Hódmezővásárhely belvárosának átalakításába, Széchenyi István és Tornyai János szellemi örökségét kívánta megvalósítani: olyan beruházást tervezett, amelynek eredményeként elismert kulturális központtá válhat városunk. Az új intézmények a helyi értékekre építve nyitják meg a további fejlődés lehetőségét, ugyanis Hódmezővásárhely számtalan olyan adottsággal és hagyománnyal rendelkezik, amelyre bátran építheti jövőjét, és amelyre mi, vásárhelyiek büszkék lehetünk.

A helyi polgárok különös fogékonysága a művészetek iránt ugyanilyen tradíció. A több évezredes agyagedények díszei, a vásárhelyi hímzés formavilága, a fazekasmesterek által kialakított, városrészenként különböző stílus, az alföldi festészet és képzőművészet jeles képviselői mind arról tanúskodnak, hogy a vásárhelyiek kifejlett esztétikai érzékkel rendelkeznek. A hagyományt folytatva a Tornyai János Kulturális Városrehabilitációs Program megvalósításával a városvezetés is egyértelműen a kultúrapártolást tette a fejlesztések középpontjába.

A Tornyai János Múzeum, a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ és az Alföldi Galéria felújítása egy olyan hosszú távú koncepció része, amely a település fejlődésében, gazdasági és kulturális életében is messzemenően érezteti hatását. Tehát nem egyszerű városépítésről van szó, hanem Hódmezővásárhely új céljainak megtalálásáról, meglévő adottságainak kiaknázásáról, egy élhető, színvonalas kapcsolódási lehetőségeket biztosító város jövőjének megalapozásáról.

Hódmezővásárhely szívében létrejött egy olyan szintér, amely a kor minden elvárásának megfelel, és megjelenésében csakúgy, mint funkciójában egyaránt az újdonság élményét nyújtja. Hiszem, hogy a fejlesztések következtében Hódmezővásárhely kulturális intézményrendszere minden igényt kielégítő infrastruktúrát biztosít számunkra. Az, hogy az elkészült épületeket hogyan töltjük meg tartalommal, mindnyájunk közös felelőssége. A feltételek adottak, és a jövőben is azért kell dolgoznunk, hogy Széchenyi István és Tornyai János irányutatai szerint, kiművelt emberfőkkel teremtsük meg egy biztos jövő alapjait.

Tisztelettel:

Almási István
polgármester

GALÉRIA

MÁRIA A GYERMEKKEL (IKON, 1800 körül) Hódmezővásárhelyi Szerb Ortodox Egyházközség — címlaldon

A MEGÚJULT KULTURÁLIS CENTRUM (2)

- Tornyai János Múzeum, előtérben V. Nagy Nándor: *Nézopont- Lucien Hervé emlékére* című alkotása fotó: Gaál Györgyi
- A Tornyai János Múzeum oromdísze. Fotó: Szilágyi Gergely
- V. Nagy Nándor: *Archaikus bak* című alkotása. Fotó: Gaál Györgyi
- Ortodox Templom a Bessenyei Ferenc Művelődési Központtal. Fotó: Gaál Györgyi
- Albert Ildikó: *Bárka* című alkotása, háttérben a Péczely Attila Alapfokú Művészetoktatási Intézmény. Fotó: Gaál Györgyi
- Bessenyei Ferenc Művelődési Központ esti kivilágításban. Fotó: Szilágyi Gergely

LÁSZLÓ DÁNIEL: MÓRICZ ZSIGMOND KÖRTÉR. FOTÓ: DÖMÖTÖR MIHÁLY (10)

ERDŐS PÉTER: ÚJÉVI ÜDVÖZLET (20)

SZENTÉNÉ KÁLVAI MÁRIA: VELETEK MARADOK (29)

CERNUS TIBOR: MINÜASZ LÁNYAI. FOTÓ: KOGART (31)

A REFORMÁTUS ÓTEMLPOM ÉS AZ ALFÖLDI GALÉRIA. FOTÓ: DONKA GÁBOR (32)

Kiadja:

HDK Hód-Biotech Kft. Hód Kiadó

Felelős kiadó:

Fuchsz Máté ügyvezető

Szerkesztőség:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

6800 Hódmezővásárhely,

Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon:

+ 36 20 280 2529

Főszerkesztő:

Benák Katalin

Helyismereti szerkesztő: Borus Gábor

Irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc

Művészeti vezető: Bányai Béla

Képszerkesztő: Gaál Györgyi

Szerkesztők:

Soós Csilla és Fenyvesi Félix Lajos

Nyelvi lektorok:

Petróczi Sándorné és Takátsyné Farkas Irén

Logó: Bartha Gábor

Nyomda:

Szoliter Nyomda, Hódmezővásárhely,

Benkő István nyomdavezető

M.sz. 5-13/2011

Megjelenik:

negyedévente

Kapható:

LÍRA KÖNYVESBOLT PETŐFI UTCA

EMLÉKPONT - ANDRÁSSY ÚT

KÁLVIN ANTIKVÁRIUM ÉS KÖNYVESBOLT

TOURINFORM Iroda

MAGYAROK BOLTJA - Lázár utca

NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE

Megrendelhető:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: + 36 20 280 2529

Átutalással:

Raiffeisen Bank Rt. 12067008-00149806-00100007

A 2013. évre 1.500,-Ft + postaköltség.

Előfizethető:

Személyesen a szerkesztőségben vagy a

Németh László Városi Könyvtárban.

©Vásárhelyi Látóhatár. Minden jog fenntartva!

HU ISSN 2061-8182 Ny.t. 163/0239/2/2010

Első közlésű, elektronikus formátumú,

nyelvileg ellenőrzött kéziratot fogadunk,

mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget.

Kéziratot nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza.



CSÁNYI Viktor - SÉVITY Lázárné - VUKOSZÁVLYEV Zorán

A hódmezővásárhelyi ortodox közösség és templom rövid története. Hódmezővásárhely, 2012. Kiad. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata.

A közelmúltban jelent meg egy kuriózumnak számító, reprezentatív kiadvány a hódmezővásárhelyi görögkeleti templom és közösség történetéről, templomuk felújításának és újraszentesztelésének alkalmából.

A haránt alakú albumot számos színes illusztrációja mellett az teszi különlegessé, hogy párhuzamosan egyazon oldalon magyar, angol, szerb és görög nyelven ismerteti a templom történetét, s a helyi ortodox keresztény közösség megtelepedését, munkásságát, kiemelkedő tehetségű tagjainak életét.

A 17-18. században a megtelepedés nehézségei után a reformkor országépítő törekvéseinek támogatása révén az ortodox közösségek jelentős érdemeket szereztek Magyarországon - így Hódmezővásárhelyen is - a polgári fejlődésben. A vallás, a templomépítés, az iskoláztatás és az anyanyelv megőrzése fontos feladat volt az idegenből idetelepült kereskedők, iparosok és földművesek számára. Városunk központjának legszebb épületei az ő szorgos munkájukat dicsérik. Sajnos a tragédiákkal teli 20. században szétzúzták ezt a szorgalmas közösséget is, de munkásságuk ma is tiszteletet érdemel.

Hagyományaik megőrzése - melyek városunk hagyományainak szerves részét képezik - fontos feladata az utókornak. A teljesen felújított templom méltóképpen illeszkedik városunk megszépült és tartalommal megtöltött kulturális központjához.

A hiánypótló kötet szerzőit számos, helytörténettel foglalkozó közismert személy is segítette a kiváló kiadvány létrehozásában.

Hegyiné Csernus Judit

A BELVÁROS METAMORFÓZISA - EGY RÉGÉSZ SZEMÉVEL

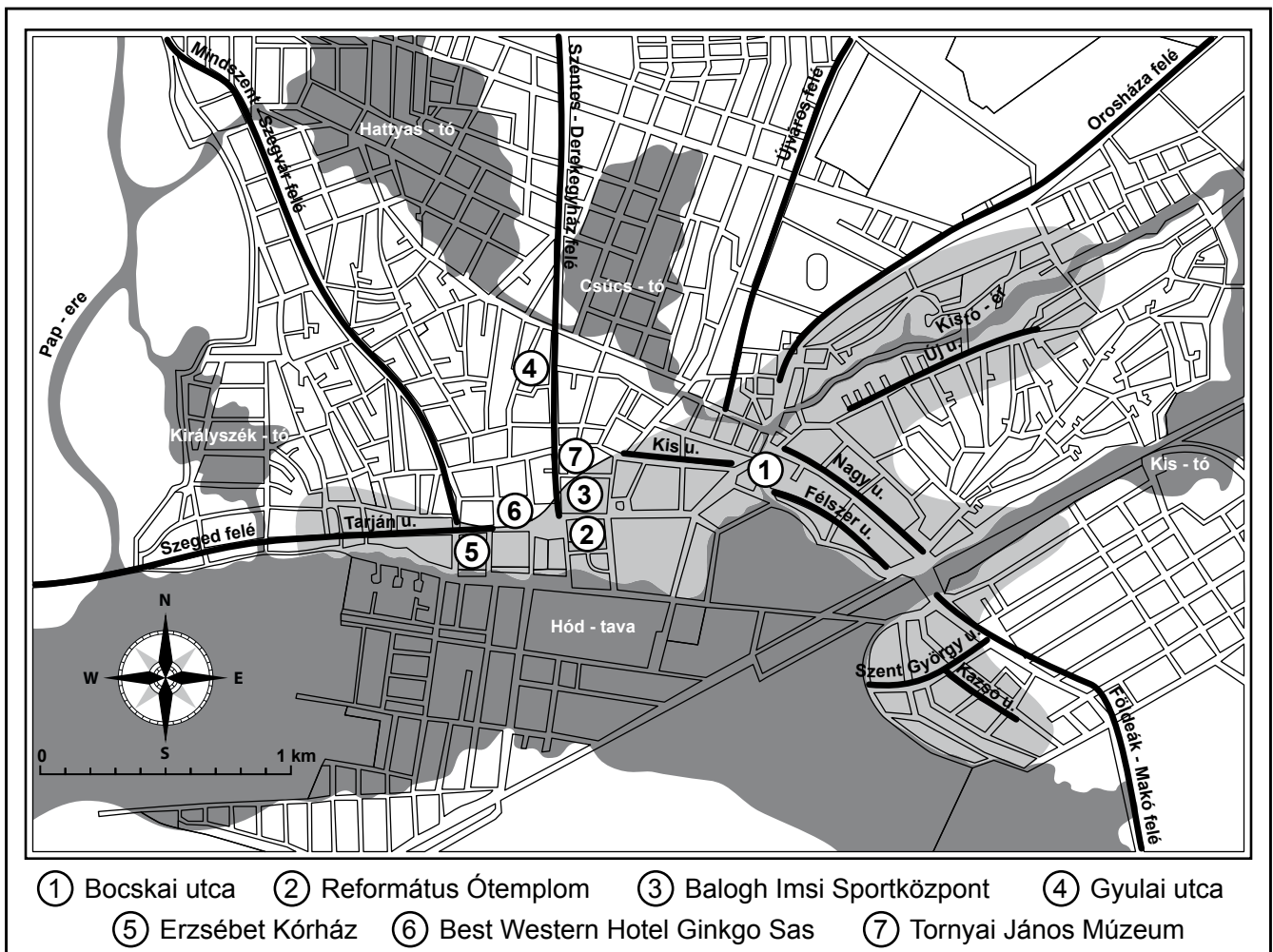
Adatok a középkori Hódmezővásárhely településszerkezetéhez az újabb régészeti megfigyelések tükrében

Hódmezővásárhely folyamatos fejlődésének, megújulásának köszönhetően a város különböző részein időről időre felbukkannak elfedett múltjának emlékei. Az elmúlt időszakban a belváros metamorfózisának lehattunk szemtanúi. Vajon a Tornyai János Múzeum, a Besenyei Ferenc Művelődési Központ, az Alföldi Galéria és a Dr. Rapcsák András út átépítésének, a Református Ótemplom felújításának és a belvárosi geotermikus közműrendszer bővítésének munkálatai miként járultak hozzá a város településszerkezetének pontosabb megismeréséhez? Az építkezéseket a múzeum régészei is figyelemmel kísérték, így az előkerült leletek összegyűjtése mellett értékes megfigyelésekkel lehetett kiegészíteni a rendelkezésre álló kevés adatot.

A mai Hódmezővásárhely 14-16. századi elődjének településszerkezeti sajátosságait legutóbb Blazovich László foglalta össze térképre vetítve a különböző forrásokból ismert adatokat. A Hód-tó vízi világból kiemelkedő hátságokra települt Hód, Vásárhely és Tarján települések a 15. században olvadtak össze egyetlen településsé. A 16. század második felében a török hódoltság és a 15 éves háború pusztításai alakították az Alföld településszerkezetét. A 17. századra létrejöttek a Hódmezővásárhelyhez hasonló sajátos, erődítés nélküli, nagy kiterjedésű határral rendelkező, agrárjellegű alföldi mezővárosok. Ez a folyamat természetesen a város népességének exponenciális gyarapodását és földrajzi terjeszkedését is jelentette.

A 16. századi defterekben 10 utcanevet olvashatunk. Blazovich László kutatásai alapján a mai belvárosban kell keresnünk a Nagy utcát, amely az Andrassy és Bajcsy-Zsilinszky utca vonalában húzódhatott és miként ma is, ez az út vihetett Makó felé. A régi Kis utca a mai Petőfi utca környékén lehetett. Véleményem szerint az egykori falu nevét őrző, személynévi eredetű Tarján utca a későbbi árvízvédelmi téglafallal párhuzamosan, valahol a mai Zrínyi utca vonalában a Kossuth térig húzódhatott. Ezen a környéken lehetett a Kanizsa utca is, amely azért érdekes, mivel a szláv eredetű utcanév (a Knysa szó jelentése fejedelemé, hercegé) a Hunyadi János által a város környékére telepített déli szláv lakosság jelenlétének közvetett bizonyítéka, igaz hogy a defte-

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY A 17. SZÁZADBAN
(KRATOCHWILL MÁTYÁS TÉRKÉPE ALAPJÁN RAJZOLTA: HAUSLER ERZSÉBET)





(FOTÓ: DONKA GÁBOR)

ÚJABB TÖRÖK KORI TÁRGYAK A BELVÁROSBÓL

rek magyar neveket sorolnak fel itt, és a későbbiekben már nem találkozunk ezzel az utcanévvel, ahogy Blazovich László összefoglalásában is olvashatjuk.

Hódmezővásárhely török koráról nagyon kevés régészeti információ áll rendelkezésünkre. Eddig mindössze három helyszínen folyt régészeti feltárás. A Bocskai utcában az autóbusz pályaudvar területén 1977-ben B. Nagy Katalin végzett leletmentést, a Református Ótemplomnál 1989 és 1991 között B. Nagy Katalin és Pávai Éva végzett kutatásokat. A Szegfű utcában, a Balogh Imsi Sportközpont építését megelőzően 2007-ben Tóth Katalin végzett próba- és megelőző feltárást, amely eddig a legnagyobb török kori településrészletet eredményezte. Emellett a Gyulai utcában 1994-ben, árokásás közben került elő egy 17. századi, 1045 darab, zömében félgarasból és garasból álló éremkincs.

A megújuló belvárosban a Református Ótemplomnál, az Alföldi Galéria területén és legutóbb az Erzsébet Kórház átépítése során kerültek elő újabb török kori tárgyak, cserépedények, pipák töredékei. Ezzel szemben a Tornyai János Múzeumnál, a Bessenyei Ferenc Művelődési Központnál, a Dr. Rapcsák András út más részein és korábban, a Best Western Hotel Ginkgo Sas területén folyó mélyépítészeti munkák során éppen a régészeti leletek hiánya volt árulkodó.

A megfigyelt jelenségeket és a korábbi adatokat térképre vetítve elmondhatjuk, hogy a kialakuló Hódvásárhely a 14–15. században a Hód-tó északi és északkeleti partjának keskeny hátságán helyezkedett el. A török korban a település elsősorban észak-északkeleti irányban, a Csúcs-tó, a Kistó-ér és a Kis-tó felé terjeszkedett. A Kossuth tér északi oldalán, illetve attól északra és északnyugatra nem volt nyoma a török kori településnek. A 18. században az új-játelepülő város központja az egykori Tarján és Vásárhely határán fekvő terület lett, a régi Hód falu utcái egy időre elnéptelenedtek. Itt csak az 1808. július 30-i nagy tűzvész követően indult újra az élet.

Régészeti leletek alapján sikerült a törökkori Hódmezővásárhely egy kis részének a kiterjedését tisztáznunk, azonban a még sok megválaszolatlan kérdés mindenképpen további kutatást igényel.

Csányi Viktor

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY ORTODOX TEMPLOMA

Hosszú évek után újra élettel telt meg a régi hódmezővásárhelyi görög és szerb családok hagyatéka, az 1786-ra felépült templomuk, amely nem csak Isten háza, de a megtisztulás, a megbékélés és a reménység otthona is. 220 esztendő után most újra felszentelték a megújult, az Istenszülőnek felajánlott ortodox templomot.

A barokk külső és a bizánci térrendezés eme harmonikus fúziója igazi építészeti különlegessége városunknak. Az épületkülső vizuálisan tömör, ugyanakkor összetett képét az oltártér egyedi kialakítása jól érzékelteti. A két periódusban épült templomhajó és torony tömegét pedig az épület lizénás tagolása vonja egységbe. Az időmérő szerkezet nélküli, óralapos kialakítású torony zárópárkánya felett, a rézlemez borítású toronysisak csúcsán gömbre helyezett kereszt mered az ég felé.

A templombelső, az ikonosztázion képei, a Mária-trón szentképe, a falon és állványokon elhelyezett ikonok „Biblia picta”-ként bontakoznak ki a templomba lépők előtt. A többszólamú énekszóval kísért liturgia, a felhangzó Goszpodí pomiluj, a tömjénnel telt levegő az ortodox keresztény világ kapuit nyitja meg. A templombelső legszembetűnőbb eleme az ikonosztázion és az állószékek alkotta mellvéd mellett a püspöki székkal szemben állított, díszes keretelésű Mária-ikon, a Mária-trón, amely nem más, mint egy korábbi gyakorlatnak a barokk téralkotási szemlélete által átfogalmazott parafrázisa.

A 17–19. században kiadott görög és egyházi szláv nyelvű liturgikus könyvek, a különböző európai műhelyekben festett ikonok sokszínűsége az egykor nagyszámú közösség lelki gazdagságának megtestesítői.

A mai világban a templom az a hely, ahol megpihenhetünk, a mindennapokhoz erőt és segítséget kaphatunk. Megérte hát a várakozás, hiszen tudjuk, hogy

„Isten szemében ezer esztendő olyan, mint egy nap és egy nap, mint ezer esztendő.”

Csányi Viktor

AZ ORTODOX TEMPLOM

FOTÓ: GAÁL GYÖRGYI





A BÁRKA

- Alkotói gondolatok -

Szobrom a megújuló belváros és kulturális centrum egyik apró szegletében található, ahol az ortodox templom és a „Z” bérház közötti járda egy intim kis teret képez. Ennek közepén emelkedik a mézskőoszlop, tetején a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ felé forduló szoborral, ami jól látható az intézmény és a Dr. Rapcsák András út felől is.

Ez az elhelyezési mód alkalmat ad arra, hogy a szemlélőben egy „aha, még ott is van valami” érzést keltve terelje a figyelmet a hely további látványainak felfedezésére.

A szobor alapvetően egy hajó- vagy bárkaforma, amelynek vége halfarokra emlékeztet. A két forma kombinációja nem véletlen. Mindkét forma jelentéssel bír és utal környezetére. Olyan műemlékegyüttes közelében jelennek meg, amelynek elemeire vagy azok történetére utalnak, ugyanakkor azonosulnak a hely időtlenségét sugalló hangulatával.

A vízen ringó hajó vagy bárka a kereszténység történetében a születés (újjászületés) megmenekülés jelképe (pl.: Mózes vízen úszó bölcsője; Jézus bölcsője, melynek neve „navicula”, azaz hajócska; vagy Noé bárkája).

Az AGORA közelében mindez utalhat a keresztény egyházat jelképező templomra, de jelképesen utalhat egy letűnt rendszerben született épület fennmaradására, megmenekülésére, újjászületésére is.

A halforma (a hal görög nevének rövidítéséből) Jézusnak mint Isten fiának a jelképe, s ezen a helyen ugyancsak a templom jelenlétére hívja fel a figyelmet.

A kettős spirál, a születés, meghalás ismétlődésének szimbóluma. Ez az ismétlődés a teremtés kezdetétől a világ végezetéig tartó „időtlen folyamat”, ami harmonizál az AGORA időtlenségét sugárzó hangulatával. Ezt az időtlenséget jelképezi a szobor és posztamensének kapcsolódása is. A szobor alatti sík nem látszik, így a hajó nem egy „síkon ül”, mint ami megfeneklett, hanem ring a hullámokon az idők végezetéig.

Albert Ildikó - szobrászművész
Fotó: Szilágyi Gergely

A REFORMÁTUS ÓTEMLOM

2012. november 4-én ünnepi hálaadó istentiszteletet tartottak a Református Ótemplomban, melyen a templom felújításáért dicsőítették Istent, és adtak hálát jótéteményeiért. Az ünnepi istentisztelet lezárta azt a többéves folyamatot, melynek során az ótemplomi református egyházközség megújította a hit megélésének legfontosabb színterét, a templomot. A felújítás egyúttal lehetőséget teremtett arra is, hogy bemutassák az elődök által létrehozott és az utódok által megőrzött értékeket is.

A vásárhelyi református hívek 1713-ban kezdtek hozzá szilárd építőanyagokból felépíteni Isten házát a Hódtó partján, amely végül 1723-ra készült el. Az azóta eltelt majd háromszáz év alatt a templomot és közvetlen környezetét számos alkalommal alakították át. A most befejeződött rekonstrukcióval összegyűjtötték és restaurálták a templom 18. században készült festett berendezési tárgyait, a még fellelhető karzattáblákat, a karzatok mennyezeteinek tábláit, a szószékcoronát és a papok padját. A 18. századból származó berendezési tárgyakat 1892-ben távolították el a templomból, a helyükre készült papok padját és szószéket szintén restaurálták, így most két szószék is van a templomban. Az 1896-ban átadott orgonát felújítása után áthelyezték a nyugati karzatra. A hívek adományából 1911-ben készült festett üvegablakokon szabadon áramlik be a fény a templom belsejébe.

A torony ékessége az ország egyik legidősebb, még ma is működő,

egymutatós óraszerkezete és a Rákóczi-csengettyű, melyeket 1725-ben adott el gróf Károlyi Sándor az egyházközségnek. A templom egyik első harangját 1735-ben Zechner Antal ágyúöntő budai műhelyében készítették, majd az idők során többször is új harangokat öntettek, mert a régiek tönkrementek. Az első világháború idején, 1917. február 26-án, a templom harangjait alkalmi istentisztelettel búcsúztatták, majd leszerelték és elszállították őket, anyagukat hadi célra felhasználva. Az elárvult templomtoronyban csak a Rákóczi-csengettyű maradt. A harangok pótlását a hívek adományából valósította meg az egyházközség 1924-ben és 1927-ben. Az 1927-ben felszentelt két harang oldalán Papp Imre lelkész versei láthatók:

**„Halandó, ha lelked örül, Háládat elzen-
gem. Mikor szíved gyászba merül,
Budat elkeserzem, Te is minden alka-
lommal, Fordulj Istenedhez: Örömmel,
bánatoddal, így Közelgetsz a mennyhez!”**

**„Elnémult a régi, Megszólt az új, Hívog-
gat az égi Szózat, óh indulj! Aki hallod s
Jézust vallod, siess nyomába, az üdv ho-
nába!”**

A toronyban 1798-ben kialakítottak egy órszobát a városi tűzjelző szolgálat részére, innen kilépve élénk táruul Vársárhely belvárosának panorámája.

A templom északi portikusában a templom történetét bemutató kiállítás rendezték be a Tornyai János munkatársai, itt látható az Ótemplom legnevesebb lelkészének, Szőnyi Benjáminnak építáfuma is.

Bernátsky Ferenc

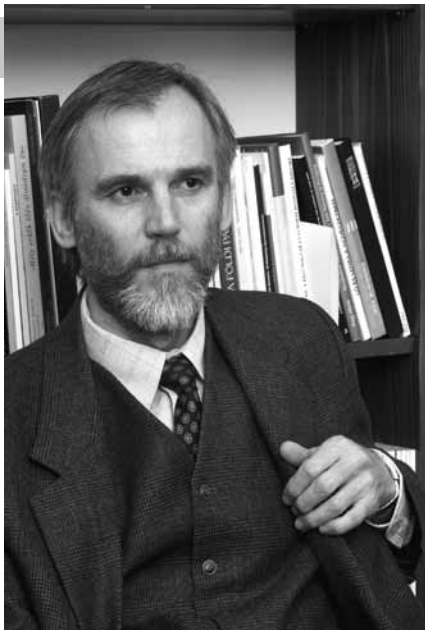


REFORMÁTUS ÓTEMLOM — RÁKÓCZI-CSENGETTYŰ
HÁTTÉRBE A VÁROSHÁZA TORNYA

FOTÓ: KABÓDI VIKTOR

TRADÍCIÓ ÉS JÖVŐKÉP

Interjú dr. Nagy Imre múzeumiigazgatóval



DR. NAGY IMRE
A TORNYAI JÁNOS MÚZEUM
IGAZGATÓJA

A Tornyai János Múzeum több évtizedes múlta visszatekintő intézmény, mely mindig is jelentős szerepet töltött be a város kulturális életében.

Nem túlzás azt állítani sem, hogy városunk az alföldi realista művészet bölcsője, mely a vásárhelyiségben ölt testet.

Éppen ezért a tradíció megjelenik a jövőképben, hisz az új nemzedékek mint tiszta forrásból merítenek belőle, hogy saját üzeneteiket, világlátásukat általa, s mégis egyediként jelenítsék meg.

A megújult múzeum kiállító tereit és a háttér munkának helyet adó termeket végigjárva elmondhatjuk, a közgyűjtemény szellemiségének és jövőképeinek kibontakozásához a színtér adott.

Az épület falai mögött új kihívások vannak bontakozóban, hogy az adott pillanat elérkezteivel lenyűgözzenek bennünket...

A várakozásteli hónapokat követően a megújult kulturális színteret, a múzeumot, hogyan fogadta a közönség?

Mindenképpen jelzi a város polgárainak érdeklődését, hogy a szeptember elseji megnyitás és utcabál során több ezren tekintettek meg mind a múzeum, mind a művelődési központ épületét belülről. Azt nehéz megmondani, hogy ebből a több ezer emberből mennyien voltak kíváncsiak a Csernus Tibor kiállításra, vagy a városba került Munkácsy képre, vagy – ne adj isten – a szintén újnak számító látványraktárra, esetleg a visszaállított régészeti kiállításra. De aki ott volt és látta a hömpölygő tömeget, az felmérhette a hihetetlenül intenzív érdeklődés hőfokát. A kezdeti roham után azután eljöttek a csöndes, dolgos hétköznapok, s most, október zárultával elmondhatjuk, hogy a nyitást követő első teljes hónapban a látogatószám 1200 fő volt. Ez jelzi azt, hogy folyamatos az érdeklődés a múzeum épülete, illetve a kiállítások iránt is. Ahogyan mondani szoktam, jelenleg öt attrakció látható a Tornyai János Múzeumban, melyből az első maga az épület: az, ahogyan Vesmás Péter Ybl-díjas építész és irodája egymáshoz ízesítette a régi épületrészeket és az új szárnyakat.

Még egy gondolat: hallottam, hogy nem minden városlakó tetszésével találkozott az új épületrészek (az A és a D épület) burkolatának megoldása. Tény, hogy rendhagyó. Az organikus építészet azon formáira emlékeztem – a marokkói vályogházak vagy az észak-amerikai puebló építészet juthat eszünkbe – melyek a földet, illetve az agyagot használják alapanyagként, s amely a Vásárhely környéki neolitikus építészetben is meghatározó anyag és színvilág volt, mint azt Horváth Ferenc régész gorzsaíásatásai is bizonyítják. A felület persze nem egynemű, hiszen ekkora épületek esetében valamilyen – közvetlen tárgyi asszociációkra nem kényszerítő, de – az épületrészek monumentalitását némiképpen oldó fakturális és színbeli megoldásra volt szükség.

Milyen terveik vannak a 2013. évre?

A 2013. évi tervek vázlatos bemutatása előtt mindenképpen előre kell bocsátanom, hogy ebben még érdemi változások lehetnek, hiszen a Közgyűlés döntése értelmében egy országos rangú szakértőkből álló Művészeti tanács fogja segíteni a kiállítástervező munkánkat és ez a tanács november második felében tartja majd első ülését. Ennek a Művészeti tanácsnak az intenciói még átszínezhetik a jövő évi terveinket.

A 2013-as kiállítási időszak a Magyar Kultúra Napjához kötődő rendezvényekkel indul

majd januárban. A Tornyai János Múzeumban egy Hódmezővásárhelyen született és a világhírnévig jutó alkotó jubileumi kiállításával tervezzük az indulást. Hamza D. Ákos 110 éve született Hódmezővásárhelyen, és a két világháború között majd minden jelentős magyar mozifilm megszületésében részt vett vagy mint rendező, vagy mint producer, vagy mint operatőr. A második világháborút követően Brazíliába emigrált, ahol a festészetnek és a szobrászatnak szentelte életét, s ma Brazíliában úgy tekintenek reá, mint a nemzeti gyökerű modern képzőművészet megteremtőjére. Jászberényben van emlékmúzeuma, s ők ajánlották a kiállítási anyagot a szülővárosban történő bemutatásra.

A másik, ugyancsak a Magyar Kultúra Napjához kötődő rendezvényünk az Alföldi Galéria földszintjén a 75 éves Holler László festőművész gyűjteményes kiállítása lesz. De számíthatnak a vásárhelyiek egy, a 70 éves Eifert János fotóművész életművét bemutató kiállításra éppúgy, mint Sonkoly Tibor festőművész összegző kiállítására. Nagyon izgalmasnak ígérkezik a Vásárhelyi Őszi Tárlatokról is ismert Gyulai Művésztelep jubileumi kiállítása is, mely az Alföldi Galéria összes földszinti termeiben kerül megrendezésre.

Persze azt sem lehet említés nélkül hagyni, hogy a Vásárhelyi Őszi Tárlat 2013-ban lesz 60 éves, ami fokozott odafigyelést és extra szervezőmunkát igényel majd a részünkről.

Benák Katalin



Fotó: HDK

A FELÚJÍTÁSRA VÁRÓ MÚZEUM BEJÁRATA

KILÉPVE A MÚZEUM AJTAJÁN

Alkotói gondolatok



**A FELÚJÍTOTT MÚZEUM BEJÁRATA ELŐTT
V. NAGY NÁNDOR
NÉZŐPONT- LUCIEN HERVÉ EMLÉKÉRE
CÍMŰ ALKOTÁSA**

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata városi tervpályázatot hirdetett „A látványos raktár: butella, motolla, behívótábla” címmel egy kortárs köztéri műalkotás elkészítésére. A tervpályázat kiírásának egyik előírászata az volt, hogy a mű figyelemfelkeltő szerepet töltsön be és közvetett módon, mint egy behívótábla a Tornyai János Múzeumra irányítsa az arra járók tekintetét. A kiírás másik szempontja az volt, hogy a mű public art stílusban készüljön, vagyis helyspecifikus, kontextusfüggő, interaktív és tematikus legyen.

Figyelmem Lucien Hervére terelődött, akinek a pályázat kiírásának évében ünnepeltük születésének századik évfordulóját, de ez alkalomból szobrot, vagy emléktáblát nem avattunk. Ekkor döntöttem el, hogy a művem témája Hervé szellemiségét fogja megidézni, aki hódmezővásárhelyi születésű művészként világhírnévre tett szert. Édesapja, Elkán Lajos bőrnagykereskedő pedig támogatta Tornyaiékat, a múzeum alapításának szándékában, így emléksobrának méltán lehet helyszíne a Tornyai János Múzeum előtt tér.

Hervé személyiségét és művészi pályáját Le Corbusier építész nagyban befolyásolta. Közös munkáik során az építészet Hervé művészetének központi témája lett és ettől kezdve az önkifejezését az absztrakció és a konstruktív stílusjegyek határozták meg. Ezért az emlékmű tervezésénél a felsorolt stílusjegyek és az épített környezet kapcsolatrendszerét próbáltam kihangsúlyozni. Tovább vezette gondolataim Hervé személyiségéből fakadó, egyszerűsége való törekvése: „Elég két behajlított ujj, amivel egy egyszerű fényképezőgép lencséjének formáját utánozzuk, hogy körülzárjuk a színek és formák harmonikus kapcsolatrendszerét.” Így választottam jelképül a letisztult lencseformát, megidézve Hervé absztrakt látásmódját. A fényképezőgép része, mint egy modernkori alkatrész jól illeszthető az épített környezetbe, ahol a szerkezet láthatóságára irányuló kortárs építészeti törekvésekkel rokonítható. Elősegíti

továbbá a mű környezetébe történő beilleszkedését az anyagválasztás és annak szinte tükörként alkalmazható felületkezelése. A saválló acél a modern építészetben gyakran használt alapanyag. Az épületekhez jól társítható, nem idegen. A tükröződő polírozott felület pedig mindig az adott környezetre reflektál. A domború lencse nagy szélességben fogja be környezetét és a tükör által egy új nézőpontból mutatja meg számunkra a valóságot. A lencse felületén jelzés szinten megjelenik a blende szerkezete, közepén a rekesz kissé nyitva áll, áttörve és egyben kikönnnyítve a szobor tömegét. Az áttörés izgalmasabbá téve a formát, közelebb csalogatja a szemlélőt azzal a szándékkal, hogy áttekintsen rajta és közvetett módon a Tornyai János Múzeumra terelje a figyelmet. Ahogy a fotóművész, úgy mindenki egy másik nézőpontból láthatja meg a környezetét, az épületet és ezáltal egy kissé az egész világot. A rekesz szimbolikus töltéssel bír. Annyi „fényt” enged át magán, amennyire kinyitjuk. Ahogyan a szemünket is. Hiszen minden nézőpont kérdése...

Másik alkotásom az emlékművel egy időben felállított „Archaikus bak” című szobrom. Eredetileg Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata 2011. novemberében országos, nyílt, jelígis pályázatra készült, amely a Dr. Rapcsák András, Deák Ferenc, Lázár utca kereszteződésében került volna felállításra. Az épülő körforgalom méreteiből fakadóan a műszaki elvárásoknak nem felelt meg, ezért a mű elhelyezésének új helyszíne a Tornyai János Múzeum, Szegfű utcai udvara lett.

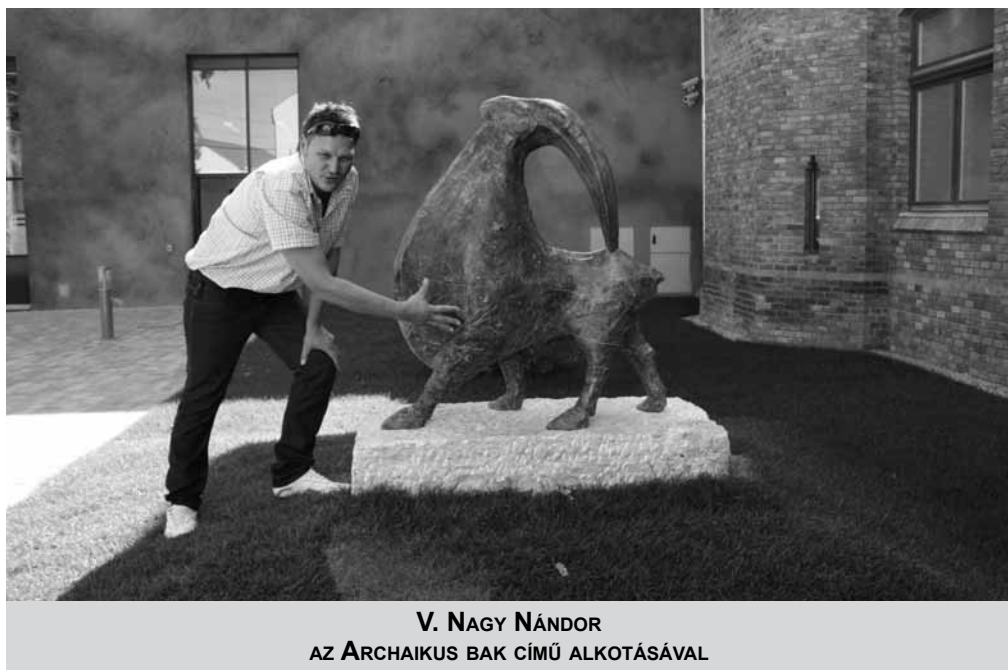
A témaválasztásnál kiindulópont volt, a Tornyai János Múzeumban eltöltött tizenkét éves restauratori tevékenységem, melynek nagy részét régészeti tárgyak közt tölthettem.

Alkotói munkámra mindig is letagadhatatlan hatással volt a szülőföldem őskora, a neolitikum, a rézkor és a bronzkor.

Figyelmem központjába csakhamar két kora neolit, Körös-kultúrából származó hombár motívuma került. Ezeket Kr.e. 5000 évvel stilizált kecskeábrázolásokkal díszítették. Mindig hiányoltam, hogy a rendkívül nagy és világszerte jelentős régészeti anyagunk nem épült be kellő erővel a helyi kortárs képzőművészetünkbe. Míg Nyugat-Európában kisebb művészettörténeti értékekkel rendelkező városok egésze él meg egy-egy hasonló jelenségből, nálunk még utalások sem találhatók erre a köztereinken. Ezért vállalkoztam arra, hogy őstörténetünk üzeneteit a jelenkor felé közvetítem.

A mű egy kecskebakot ábrázol, mely formailag stiláris megjelenítésre törekszik. A szügye a hombár edények formáját követi, míg szarvának megnyújtása és becsatlakoztatása a testbe, önmagába visszaforduló formai megoldást kölcsönöz a műnek. Kiemeli a bak szimbólum meditatív jellegét és a magába fordulást. Archaikus jellegével, de a kortárs művészet eszközei által kívánja megidézni a hely szellemét és felhívni az ide érkezők figyelmét, hogy a környéken (pl. Hódmezővásárhely - Kőkénydombon, vagy Hódmezővásárhely – Gorzsán) a megkezdett ásások csak felvillantották azt az óriási őskori kultúrát, mely ennek a vidéknek a máig meghatározó jellegét adja, melyre méltán lehetünk büszkéek mi Vásárhelyiek. Az ősi állat elrugaszkodni készülő, büszkén feszülő testhelyzete, a Kelet felé tájolósa, a fény felé törekvése, a megtisztulás állapotának elérését szimbolizálja. Emelkedni kíván, mint a lelkünk, mikor kissé átmosva kilépünk a múzeum ajtaján.

V. Nagy Nándor
Fotó: Donka Gábor



**V. NAGY NÁNDOR
AZ ARCHAIKUS BAK CÍMŰ ALKOTÁSÁVAL**

AZ 59. VÁSÁRHELYI ŐSZI TÁRLATRÓL

*Ny*ugodtan kijelenthetjük, hogy a Vásárhelyi Őszi Tárlat történetének utolsó évtizedében visszanyerte szakmai rangját és tekintélyét. Míg a hetvenes években a sorozatos támadások és kritikák célpontja volt, addig a nyolcvanas években folyamatosan negatív példaként hivatkoztak rá, mint a konzervativizmus és a változni képtelenség fellegvárára, hogy azután a kilencvenes években a teljes elhallgatás legyen osztályrésze. Ennek az áldatlan állapotnak a megváltozásában több tényező játszott szerepet. Mindenekelőtt azt kell hangsúlyoznunk, hogy a tárlat erőteljesen nyitott a fiatal képzőművészek felé, hiszen sorozatosan kaptak felkérést a tárlaton való szereplésre, sőt alkalmanként a zsűri tagjai közé is bekerültek a fiatal és kellő szakmai rangot kivívott festők vagy szobrászok. A másik tényező az volt, hogy a kétezres évek első évtizedének végére a nemzetközi művészeti trendek között is reneszánszukat élik az ábrázoló, figuratív törekvések és az Őszi Tárlat ezek értő és színvonalas befogadó helyévé vált. A harmadik meghatározó tényező az itt kiosztásra kerülő városi és intézményi díjak rangjának emelkedése volt. Itt visszautalnék az elsőként megnevezett tényezőre, s

megemlítem, hogy ebben az esztendőben került sor először a város közgyűlése által alapított Fiala Festők Nívódíjának kiadására.

Amennyiben a számok nyelvére kellene lefordítanunk az idei Őszi Tárlat történetét, akkor a zsűrizésre beadott művek számával kell kezdenünk. Összesen 270 művész nyújtott be műveket, melyek összmenyisége 671 volt. A tizenhárom tagú szakmai zsűri ebből válogatott ki összesen kettőszázhatvanhárom művet, amely így százhetvennégy művész szereplését tette lehetővé. Ebből a mennyiségből száznegyvenegy volt a festmény, ötvennégy a grafika és hatvanhét a szobor vagy plasztikai mű. A zsűri egyetlen textilt, Háger Ritta gobelinjét is beválogatta a kiállításba. Ezeket a műalkotásokat hagyományosan az Alföldi Galéria tíz földszinti termében és a folyosókon rendezte el a kiállítás kurátora, Pogány Gábor művészettörténész.

Terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőségünk arra, hogy a rendezés nüanszai szerint értékeljük az idei kiállítást, ezért mostani gyorsjelentésünkben a díjazottak közül válogatunk rövid értékelésre néhányat.

A tárlat fődíját, a Tornyai-plakettet ebben az évben méltán nyerte el László Dániel festőművész. Minden évben színvonalas művekkel szerepelt, amelyek között vásárhelyi témák és helyszínek is megjelentek. Az idei tárlaton szereplő három műve jellegzetes budapesti helyszíneket örökít meg. Közülük a *Móricz Zsigmond körtér (Széchenyi terv)* című nagyméretű olajfestmény drámaiságával és burkolt „kép-képben” megoldásával igazi letalálást.

Szabó Tamás szobrászművész 1992-ben már megkapta a Tornyai-plakettet, így ebben az esztendőben a díjzsűri a város közgyűlése által alapított Galyasi Miklós-díjat adományozta neki. Három nagyméretű fekete-fehér fejtanulmánya a festmények között szerepel, míg három fehér márvány fejszobra a hetvenes-nyolcvanas években készült Szabó Tamás szobroknak e századi újraértelmezése. Ezek közül a *2006. október 23.* címet viselő mű egy közelmúltbeli eseményt idéz meg a művészet torokszorító eszköztárával.

A város által kiadott Endre Béla-díjat ebben az évben Nádas Alexandra képzőművész nyerte el, aki három táblaképpel és egy nagyméretű grafikával került be a kiállításra. Nádas Alexandra a Képzőművészeti Egyetem elvégzése óta hűséges szereplője az Őszi Tárlatoknak. Munkásságában különös hangsúlyt kapnak az épített környezet motívumai, s látásmódját erősen meghatározzák az itáliai kora-renaisszánsz épület- és városábrázolásai, de esetenként a távol-keleti térábrázolás elvei is konstruktívan alakítják festményeinek vagy grafikáinak formavilágát.

Az idei évben került először kiadásra a Fiala Festők Nívódíja, melyet Basa Anikó a Magyar Képzőművészeti Egyetem végzős hallgatója kapott meg. Műalkotásai különös, a festészet, a plasztika és a textilművészet határmezsgyéjén mozgó remek, amelyek alapvető művészeti konvencióinkat zúzzák darabokra létezésükkel.



TÁRLATNÉZŐBEN

(FOTÓ: SZILÁGYI GERGELY)

Az Emberi Erőforrás Minisztérium díját idén Földi Péter festőművész kapta, akinek három nagyméretű színes vízespánc műve a különös Földi Péter-i életmű permutációjaként tétélezhető. A Somoskőújfaluban élő és alkotó festőművész közvetlen környezetének tárgyait és motívumait, valamint élőlényeit örökíti meg a csak reá jellemző formai eszközökkel. Oldott festőiséggel párosuló határozott vonalvezetésű narratív munkái a tárlat egyik legizgalmasabb műegyüttesét alkotják.

A díjazott művészek közül mindenképpen említésre méltó a Sensaria-tag Kondor Attila három festményből álló filozofikus opusza, vagy Bíró Botond érzékeny felületkezelésű, organikus formákat felvonultató könnyomatai. Először állít ki a Boticelli parafrázissal jelentkező Boda Anikó, akinek reneszánsz mestereket megszegyenítő festésmódja ígéretes tehetséget jelez.

S végül nem hagyhatjuk említés nélkül a két fiatal vásárhelyi festőnőt sem: Szabó Klára Petra nemzedéki kortársainak öltözködési szokásait dokumentálja precíz megoldású akvarelljein, míg Szabó Beáta törökországi élményeit fogalmazza meg oldott festésmódú, expresszív festői eszközökkel operáló nagyméretű vásznain.

Nagy Imre



LÁSZLÓ DÁNIEL: MÓRICZ ZSIGMOND KÖRTÉR (SZÉCHENYI TERV)
(FOTÓ: DÖMÖTÖR MIHÁLY)

LÁSZLÓ Dániel

Festőművész, 1976-ban született Budapesten. 1990-1994 között a Budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola festő szakán tanult, majd 1996-ban felvételt nyert a Magyar Képzőművészeti Egyetem Festő Szakára, ahol Károlyi Zsigmond volt a mestere. 2001-ben diplomázott.

1999-től tagja a Fiatal Művészek Stúdiójának, 2001-től a MAOE-nak. 2003 óta a SENSARIA Képzőművészeti Egyesület elnöke, melyben barátaival és egykori évfolyamtársaival intézményesítette az egyetemen kialakult baráti-szellemi kört. A táblakép (olaj-vászon technika) és a hagyományos műfajok (csendélet, tájkép, portré stb.) a csoport tagjainak nemcsak keretet jelentenek, hanem a múlt spirituális teljességének, a még el nem tört „Egész” megértésének az eszközét is.

László Dániel számtalan díj és ösztöndíj birtokosa. 2000-ben megkapta a Gruber Béla-díjat és egy római ösztöndíjat is elnyert. 2001. a Corvina Alapítvány díját hozta el számára. 2003-ban megkapta az NKA alkotói ösztöndíját, és a Vásárhelyi Őszi Tárlaton Endre Béla-díjjal jutalmazták. 2006-2008 között Derkovits Gyula Képzőművészet Ösztöndíjas, majd 2008-ban Kogart tanulmányút ösztöndíjas lesz.

2012-ben az 59. Vásárhelyi Őszi Tárlaton a fődíjjal, a Tornyai-plakettel jutalmazzák műveiért.

ADVENT – VÁRAKOZÁS

Ki is részesülhet abban a kegyelemben, hogy elvégezhesse a várakozás munkáját? A munkálkodó, alkotó, gyógyító, tanító ember gyakran az utolsó pillanatig teszi a dolgát, s december huszadika tájékán elkezd járni a boltokat, mert kell venni valamilyen ajándékot, amivel kifejezhetjük szeretetünket. – Legalábbis ezt sulykolják belénk.

És itt van az egész folyamatban egy kis bökkenő. Mert melyik Mester tanította, hogy boltról boltra kell járkalni, és elmúlik a lelkiismeret-furdalásunk? – Nem múlik el. Sőt! Ekkor kezdődik igazán, ráadásul utólag az egész ajándékozás inkább csak sértődés vagy meg nem értés lesz, hiszen nem magyarázható semmivel, hogy elmaradt az öröm, pedig térdig lejárunk a lábunkat valamilyen ajándékért.

Az Advent igazából nem ilyen. Az Advent talán megtorpanás, de biztos, hogy felismerés, öröm és béke, csak ezt rendszeresen elfelejtjük, s éljük a hétköznapi életünket. Alakítjuk a mindennapok történelmét, csináljuk a rutinos dolgokat, formáljuk az előadást.

És az az érdekes, hogy ebben az egész történetben senki sem hibás.

Nem hibás az ajándék készítője, a vásárlója, sőt a megajándékozott sem. Csak egyszerűen valami hiányzik. Nem alakul úgy, hogy érezzük: most várakozunk: s ez a várakozás az igazi és személyes ünnepünk. Így van most a mi kis városunkkal is.

Azt gondoljuk, hogy Karácsonykor majd történik valami, jön az ajándék. De ez nem lesz így.

Amire várunk, már megtörtént, az ajándékot már megkaptuk, csak meg kell tanulnunk észrevenni, örülnünk neki.

El kell végeznünk a várakozás munkáját! Ugyanis a hatalmas feladatokat elvégeztük! –

Vagyis mindenki elvégezte a munkáját a maga területén, a maga szintjén.

A közmunkás takarította a parkot, a gyár termelt, a vállalkozó épített, a termelő álmódott, a boltos árult és tisztogatta a polcot, a tanár tanított, a hivatalnok intézte az ügyeket.

Szétláthatunk volna a kezünket, hogy nem ment, így jártunk, s feladhattuk volna a küzdelmet, hiszen válság van: amint látjuk, nem állt meg az élet.

A világ megváltozott, a feltételek keményebbek lettek, de szembenéztünk a kihívással. Itt a mi kis városunkban biztosan. Ez a mostani Látóhatár is elvégzi a maga munkáját.

Ez egy figyelemfelkeltő, értékelő és ünneplő kiadvány. Bizonyára feltűnt a nyájas olvasónak, hogy miközben tele van a hazai sajtó problémákkal, tragédiákkal, mi itt Vásárhelyen eredményekről, értékekről, érdekességekről tudunk beszámolni.

Az itteniek máskor is adtak már példát az országnak. Szerintem most is ez a helyzet. A kultúra területén elképesztő eredményekről számol be ez a lap is. Nézzék meg! Végig azt teszi. Eredmények, eredmények. De még fontosabb, hogy az adott korban újabb lehetőségeket kínál a város a kulturális élet felvirágoztatásához. Ez a helyi közösség helyet kap az együttlétre, a szórakozásra, művelődésre, az alkotásra, s mindezt dinamikus, a jövőbe mutatva éli át. Vagyis élni akar. Csak észre kell venni a lehetőségeket.

Hatalmas kincs került a birtokunkba: élhetünk, és élnünk is kell vele. Kell ennél több ajándék?

Még egy kicsi munka azért vár ránk. Az élni akarásunk fényes bizonyítéka minden, amiről ez a folyóirat is beszámol, de ez még többet ér, ha ezt tudjuk is.

Meg kell tanulni örülni annak, ami a miénk. Legyen öröm ránézni a szökőkútban pancsoló gyerekekre, legyen óvandó, és védendő a park, töltsön el bennünket büszkeség, ha végigsétálunk az Alföldi Galéria termein, s becsüljük meg azokat az embereket, akik mindezt elénk varázsolták. Legyen az kőműves, ács vagy művészettörténész!

Felismerni a jót, észrevenni, hogy ebben a folyamatban én is tettem valamit, ez mindenki számára jó érzés. Ez az igazi ajándék!

S a mindennapi robot mellett, ha kell idő valamire, akkor ez az, hogy a felismerés után a saját és a mások munkáját egy belső mosollyal fogadjuk.

Végezzük el a várakozás munkáját ott legbelül, s akkor majd Karácsonykor csak annyit kell mondanunk: Köszönöm! – hiszen mi leszünk a megajándékozottak, mert felkészültünk az ajándéokra –, jól ajándékoztunk, s másokat is odaengedtünk a fa alá.

Így múlik el a hiányérzet, megelegszünk azzal, ami van, a főleges dolgok elkopnak mellőlünk, s várjuk az újabb feladatokat. Hiszen a következő Karácsonyt még szebben akarjuk megünnepelni. Ekkor tapasztalhatjuk meg az igazi megnyugvást s mondhatjuk el, hogy:

**„Velünk csak csönd
És vánkösök zenéje.”**

Bányai Béla



Fotó: HDK

ZENTAI ADOMÁK..

BOZÓT ALJÁN FELCSENDÜLŐ ÖRÖMÓDA

Az elnyomó hatalom kijátszásának nagy hagyománya van úgy Magyarországon, mint a Balkánon. Itt is, ott is az idegen uralom elleni hazafias tettek számított kibújni a sarcok fizetése alól. A napjainkig tartó állampolgári engedetlenség és sunyiság életétöje az örökös gazdasági bizonytalanság, a megélhetés nehézsége. Olyan sokan kényszerülnek feketézésre, hogy a hatóság jórészt szemet huny felette. Már-már nehéz eldönteni, ki melyik oldalon áll. A csempészt üldöző finánc megvesztegethető, s olykor maga is beáll a zugkereskedők közé. A tiltott haszonszerzés foka és módja eltérő; a maffia egykori erdei útonálló mára behúzódtak a törvényhozó testületekbe, és immár testi erőszak nélkül a jog(alkalmazás) kényszerítő erejével ragadnak magukhoz javukat. Hozzájuk képest az alattvalói fegyelem terepi számonkérőjének, a rendőrnek csak morzsák jutnak. De azért igyekszik.

Moloch és Szigetszó határán két pléhasú is méla lesben vizsgálja a járművel közlekedőket. Az egyik tényleg méla, passzív, közömbös, ám a másik munkamániás, és megállít egy fizetőkésnek vélt autóst; a márkás, csillogó Alfa Romeo gazdája és sofőre Golda, a huszoneves, szemrevaló „üzletasszony”, mellette hű társa, Tóni, mögöttük a szivaccsal bélelt szatyorban száz darab vadiúj szingapúri mobiltelefon. Az újvidéki titkos lerakatból eredő szállítmány szigetszói címzettje a Plébánosnak becézett viszonteladó. A buzgó zsernyák körülszimatolja a járgányt és felszerelését, és bosszús, hogy egy fia hibát, fogyatékoságot se lel, ami alapján büntethetne avagy hagyhatná magát lefizetni. Eközben Golda telefonján felhangzik a hívást jelző csengőhang, Beethoven Örömódája, s a kijelzőn Plébános neve áll. A hölgy megjátszott stréberséggel mutatja a nevet a közegnek, s engedélyt kér, hogy beszélhessen a „tisztelendő atyával”. Az dünnyögve bölint, és illetéktelenül belekotor a szatyorba, s miután nem képes a telefonok aljára hatolni, a jó fogás felindultságával kérdi.

- Mennyi van benne, és mit ér a portéka?
- Száz, darabonként ötven euró.
- Feléről hajlandó lemondani? Különben fuccs az egésznek!

Golda villámgyorsan kalkulál: az ő nyeresége harminc százalék, ez meg ötvenről akar megfosztani; lát más kiutat is, nemet mond.

Erre a dühbe gurult hekus az elvett iratokat lobogtatva előállításról rendelkezik, kövesse őt a delikvens a laktanyába. Azzal a szolgálati kocsit elrobogott, az új, nyilegyenes műúton, míg Golda a régi, kifli ívű kerülőt választotta. A kanyar pléhkrisztusánál lassított, és a bűnjelek szatyrát a közeli gazos árokba lódította. De előbb beletette a maga mobilját is. A fürge álomautó az intézkedő rendőrökkel szinte egy időben gördült a kapitányság elé. A buzgó fakabát fontoskodva kihívta parancsnokát, és kitaráta előtte a gyanús jármű hátsó ajtaját, s az ülésre mutatott. Azon csak egy plüssmaci vigyorgott, Golda pedig hamvas ártatlansága tudatában kerekedő szemmel tudakolta a szemlélés okát.

A főnök és a nem túl vehemens rendőr cinkosan összenézett titkon kárörvendve, hogy túlbuzgó kollégájukat ezúttal rászédték, de fennhangon is beolvasott emberének a parancsnok.

– Te akarsz túljárni a kisasszony eszén, aki tudomásom szerint ügyvédi írnokként mindenféle furfangot kitanult?!

Azt már nem tudhatta a viszonylag tájékozott főzsaru, hogy Golda attól a vele egy ívású, kikapós, kacér „Pálkás” Szuzitól vett leckét rendőrismeretből, aki célratörő elszánással nem átalott az útszéli rendőrbódé mögött kiadós smárolással megváltani a kocsijában lapuló csempészáru passzusát.

A meggyanúsított pár szabadon távozhatott, és a rendőrileg eltérített Alfa Romeo pár perc múlva bekanyarodott a megrendelő Plébános udvarába. A házigazda türelmetlenül firtatta.

– Hol a motyó, vegyétek már elő?!

– Nyilván ránk tapadt a belügy, miután útközben lebuktatott, ám végül is kicseleztem. Biztonsági okokból, két kilométerrel arrébb helyeztem „letétbe” a szállítmányt, menj érte rögvést, biciklivel a hátsó kapun surranj ki, és a bádognakrisztusnál hívd csak a mobilszámomat! A kopók szeme házadon; nem moccanunk, míg vissza nem térsz.

A plébános a feszületnél tárcsázott. Akkor az árokmélyi gízgaz, kóró, csalán jótékony takarásában felzengett az Örömóda.

A kézbesítés hiánytalanul megtörtént.

DE HOL VAN ITT A MŰVÉSZET?

Benes József bajmoki születésű Munkácsy-díjas festőművész mesélte. Miután a zentai gimnáziumban kapott művésztanári állást, ott telepedett le és alapított családot.

1976-ban az államvédelmi rendőrség velem és egy másik társammal együtt őt is letartóztatta, de a harmadik napon kiszabadult a börtönből, és menekülésszerűen átköltözött Hódmezővásárhelyre, ahol több évig élt. Később élettársával, Gerle Margit keramikumművésszel Kecskemétre ment, és ott van ma is.

*V*alamikor a hatvanas évek egyik derűs nyári délelőttjén a topolyai Széles utca bútorgyár felőli sarkán állványa előtt terpeszkedett Milan Kerac festőművész, aki a helyi művésztelep más vidékről jött vendége volt. Vásznan kezdett formát ölteni a földszintes házak közül egyhangú, sivár falaival és kéményével magasan kiemelkedő Umetnost (Művészet) nevű bútorüzem, de az épület rendeltetéséről festőnk mit se tudott. A néptelen környéken még egy szájtató gyerek se akadt, hogy figyelemre méltassa az alkotó terepi buzgólkodását.

Egyszer csak patkók erősödő, szapora koppanása törte meg a csendet, s a fogat megállapodott az útszéli eperfasor árnyékában. Idős pár ült a bakon. A parasztos külsejű nyanya lekászálódott, a festőhöz tipegett, futó pillantást vetett a vászonra, és a Művészet hollétére kérdezett rá. A piktor az érdeklődéstől meghatottan kezdte boncolgatni a témaválasztást és az egyéni látásmódot, de a néni félbeszakította.

– Ebből a halandzsából nem értem, hogy jutok a Művészethez, hát hol van itt a Művészet!?

Kerac újból nekiveselkedett, és lázas magyarázkodásba fogott; a perspektívát és a színek harmóniáját emlegette, mire a mama türelmetlenül beléfojtotta a szót.

– Ne magyarázzon má annyit, mondja meg végre, hun találom a Művészet nevű bútorgyárat, mielőtt bezár a bótja, ahol most leárazva adják a fali konyhaszekrényt!

Vicei Károly

A FÜGGÖNY ÚJRA FELGÖRDÜLT

A kívül-belül újjászületett Bessenyei Ferenc Művelődési Központ (BFMK) minden hétre tartogat valami különleges színházi élményt: immár a legnevesebb hazai és nemzetközi produkciókat, előadásokat és koncerteket tekintheti meg a közönség Vásárhely új Agorájának színpadán. A kezdésről és a tervekről Gajdán Bálinttal, a kultúrközpont idén kinevezett vezetőjével, Vágó Jánossal, a Péczely Attila Alapfokú Művészetoktatási Intézmény igazgatójával és Benkő Brigittával, a BFMK színikör vezetőjével beszélgettünk.



Hogyan fogadta a közönség a megújult közművelődési intézményt? - kérdeztük Gajdán Bálint igazgató úrtól.

Nagy sikerrel és abszolút pozitívan. Az első napon több ezres tömeg tolongott, hogy láthassa az új intézményt, és csinálnunk kellett egy második nyílt napot is, amikor már ráérősebben lehetett bepillantani a kulisszák mögé – a pincétől a zsinórpadról. A nézők nagyon dicsérik a színházterem kialakítását, hiszen a nagyobb dőlésszögnek köszönhetően a nézőtér minden pontjáról remek a rálátás a színpadra. Az akusztika és a színháztechnika szintén a mai kor – és az elkövetkező legalább fél évszázad – igényeinek megfelelő, erről



a fellépő művészek visszajelzései tanúskodnak. Mácsai Pál például olyan jól érezte magát nálunk, hogy negyedórával „túljátszotta” magát Örkeny–estjén: újabb és újabb sztorik, anekdoták kerültek elő tarsolyából. A BFMK élete azonban nemcsak a nagy nyilvánosságot kapó előadásokból áll, hiszen reggeltől késő estig „pörög” az intézmény. Tanórák és drámapedagógia foglalkozások helyszínéül – már óvodás korban megkezdődik a színházi nevelés – beépült a helyi oktatásba; az új épületben kapott helyet a zeneiskola és a tánc- és mozgásművészet is otthonra lelt nálunk.

Milyen terveik vannak a 2013. évre?

A bevezető időszak tapasztalatait felhasználva alakítjuk ki a következő szezont (februártól kora nyárig tartó) programját. Folytatódnak a bérletes előadások, valamint hétről hétre lesznek olyan produkciók, melyeket eddig csupán Budapesten lehetett élvezni. Az intézmény helyet és háttérrel biztosít a kistérség és szűkebb régió művészeti csoportjainak, alkotó közösségeinek. Ezeken az összművészeti napokon mi vásárhelyiek is bepillantathatunk a környező települések kulturális palettájába. És természetesen lesznek házon kívüli „fellépések” is, aktívan részt veszünk a városi rendezvények és más szabadtéri programok szervezésében, lebonyolításában, legyen szó adventi vásárról vagy borfesztiválról.



1. EMELETI KÖZÖSSÉGI TÉR - BESSENYEI FERENC KIÁLLÍTÁS (Fotó: Nagy Balázs)
2. A TÁNCKAR (Fotó: Szilágyi Gergely)
3. ÖRÖMZENE (Fotó: HDK)

Milyen lehetőségeket kínál a megújult Bessenyei Ferenc Művelődési Központ a Péczely Attila Alapfokú Művészetoktatási Intézmény számára? - tessük föl a kérdést Vágó János igazgató úrnak.

A tanévet a Péczely Attila Alapfokú Művészetoktatási Intézményben ismét költözéssel kezdtük, de most már minden a végleges helyére került. Szeptember elsejére a Kálvin téri épületből az utolsó 9 tanterem is átköltözött a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ új épületének alsó szintjére. A hangszeresek nagy része is a végső helyére került, többek között a Kálvin téri hangversenyteremből egy zongora a Művelődési Központ színpadára. Ez azért fontos, mert az iskola hangversenyeit ezentúl itt fogjuk tartani. Tapasztalataink alapján ez maximálisan megfelel az igényeinknek, az akusztika nézőtérén is, és a színpadon is nagyon jó. Ugyanez mondható el a színpadtechnikáról is, így mind hangzásban, mind látványban magas színvonalú hangversenyeket tudunk rendezni, mely egy zeneiskola szempontjából nagyon fontos. Már túl vagyunk az első rendezvényeinken, és mind a tanulók mind a tanárok jó benyomásokat szereztek.

Az épület másik előnye számunkra, hogy a második emeleten egy kamaraterem is kialakításra került, mely alkalmas a kisebb rendezvényeink megtartására. Ide is került egy zongora, így tehát tulajdonképpen két hangversenytermünk lett.

A tárgyi feltételeken túl az is fontos, hogy színvonalas színházi előadásokat, hangversenyeket nézhetnek meg tanulóink, amihez nem kell elutazni más városokba. A tanult hangszeresek avatott előadóit élőben láthatják, hallhatják a gyerekek, ami ösztönzőleg hat rájuk.

A Művelődési Központ új épületében lévő tantermeink kulturált körülményeket teremtettek a zeneoktatáshoz. Egy új épület mindig új lendületet ad az azt használók számára. Akik itt tanulnak, 21. századi körülmények között részesülnek az oktatásban.

**A BESSENYEI FERENC
MŰVELŐDÉSI KÖZPONT SZÍNKÖRE
VEZETŐJÜK:
BENKŐ BRIGITTA DRÁMATANÁR**

(Fotó: Gajdán Bálint)

Milyen terveik vannak?

Mivel magas színvonalú a hangversenyterem, ezért ezt az adottságot szeretnénk minél jobban kihasználni. Megyei, esetleg országos művészetoktatási versenyeket, találkozókát szeretnénk Hódmezővásárhelyen tartani. Ezen kívül saját rendezvényeink számát is növelni kívánjuk. Mivel több művészeti ágat is oktatunk, így lehetőség van komplex művészeti rendezvények, előadások megszervezésére is, mert az épület adottságai ezt lehetővé teszik. Tulajdonképpen napi rendszerességgel fogjuk használni a Művelődési Házat.

Az intézmény új nevet kapott, és újdonság a színpad is... Benkő Brigitta drámatanárt, a BFMK Színpad vezetőjéről kérdeztük.

A megújult művelődési ház azért kapta nevét Bessenyei Ferenc színművészről, Hódmezővásárhely szülőteréről, mert ezzel a színházi jelleget szándékozták hangsúlyozni.

A 2012. október 1-jén megalakult színpad, és egy fiatal amatőr színjátszókból álló társulat ennek jegyében kapott helyet a művelődési házban. A másik társulat vezetője Méryei Ilona. A csoportok hetente egy alkalommal kapnak lehetőséget színpadi próbára.

A BFMK Színpad 18 főből áll, tagjai több korosztályból érkeztek. Az



**ZOLTÁN PÉTER KLARINÉTMŰVÉSZ
INSTRUKCIÓT NYÚJT**

általános iskolástól a nyugdíjasig vetünk fel színjátszókat. Ez a megoszlás amennyire nehézé teszi egy előadás létrehozását, annyira szép lehetőségeket is rejt. A bemutatkozó előadásunk, amit népbálladák feldolgozásából készítettünk, nemzedékeken átívelő problémákat feszeget. Ilyen és hasonló esteket rendszeresen fogunk tartani. Amennyiben felkérés érkezik, szívesen részt veszünk a város más rendezvényein is.

Kívánjuk, hogy a vásárhelyi AGORA teljesítse be a hozzá fűzött reményeket!

Benák Katalin



A Minden Nap Kultúra! Program (MNK) a Vásárhelyen élő és tanuló gyermekeknek, fiataloknak – óvodás kortól egészen az érettségig – kínál alkalmat a kultúrával való rendszeres találkozásra, legyen az szervezett (iskolai vagy óvodai) vagy alkalmi, családi látogatás.

Célja egyrészt a város megújult kulturális intézményeinek kihasználtságának biztosítása, másrészt az a tudatos szemléletformálás, amely a város kulturális hagyományainak és értékeinek megismerését, elsajátítását, azok kreatív felhasználását szolgálja.

Az interaktív séták során megelevenedik a város kulturális öröksége és reményeink szerint a művészet, az irodalom, a néprajz, valamint a várostörténet a fiatalok minden napjainak részévé válik.

a múzeum teljes gyűjtőkörét felöleli és a négy, nagy szakterület: régészet, néprajz, helytörténet és képzőművészet muzeális tárgyai kerülnek bemutatásra. A Tornyai János Múzeum új épületének pincésintjén ötvenkét vitrinben, mintegy ezeröttszáz tárgy (a teljes gyűjtemény csupán 1 %-a!) sorakozik kronologikus, korszakos és tárgycsoporti bontásban.

Az elmúlt évtizedben közel háromszorosára duzzadt és folyamatosan gyarapodó régészeti gyűjteményben csaknem minden korszak emlékei fellelhetők a korai neolitikumtól a késő középkorig. A kiállított anyag kiváló lehetőséget nyújt a várost meghatározó kerámia- és a tárgyi kultúra évszázadokon átívelő változásainak tanulmányozására. A néprajzi anyag bemutatott darabjai – népi kerámiák, festett bútorok, a kismesterségek eszközei, az alföldi paraszti élet mindennapi kellékei stb. – átfogó képet mutatnak Hódmezővásárhely népművészetéről. A helytörténeti gyűjtemény legértékesebb részét képezi az a tizenyolc céhláda, melyek a céhek szinte teljes iratanyagával és tárgyi emlékeivel enged bepillantást a vásárhelyi mesterek világába. A kiállított gyűjteményi egységben a város polgármestereinek, jeleseinek személyes tárgyai által – egy évszázadnyi távolságból is – érzékelhetővé válik emberi közelségük, a „Paraszt Párizs” korabeli polgári hangulata. A képzőművészeti anyag néhány művészi értékű kispasztikán keresztül nyújt lehetőséget a művészi kvalitás átélésére, a szobrászat anyagainak és technikáinak felfedezésére.

A látogatói igények változásával az intézmények ma már nem csupán a műtárgyak megőrzésére és bemutatásra helyezik a hangsúlyt, hanem a mai ember igényei szerint egyfajta „élménycentrummá” válnak. A műtárgyakhoz kapcsolódó, bővebb ismeretek elérését teszik lehetővé a raktárban elhelyezett érintőképernyős számítógépek, amelyek a gyűjteményekhez kapcsolódóan folyamatosan bővülő információt tartalmaznak a

BUTELLA, MOTOLLA, BEHÍVÓTÁBLA... Hétezer évnyi séta a Tornyai János Múzeum látványraktárában

„A múzeum az emberi ideát legmagasabbra emelő helyek egyike.”
(André Malraux)

Salgó-polcok, rácsok, üvegek egy betonpincében. Miként lehet ez az elsőre rideg, ipari benyomást keltő környezet a játékos tanulás otthona? A megújult Tornyai János Múzeum látványraktára kiváló példa erre, mely nevéhez méltóan látogatóbarát módon csábítja a szakembereket, az iskolai csoportokat és a betérőket új állandó kiállítására.

A mai múzeumi világ egyik divatos és egyre gyakrabban alkalmazott bemutatási egysége a látványraktár. A nevében is sokatmondó interpretációs eszköz cáfolja azt a közhelyt, miszerint a múzeumok raktárában porosodnak a műtárgyak. Egyediségét pedig az adja, hogy

kiállított tárgyakról, tárgy együttesekről, felfedhetővé, megismerhetővé téve azokat.

A látványraktár anyaga a hon és népismeret, történelem, rajz-művészettörténet és egyes szakmai tárgyak elsajátításához, annak módszeréhez, szemléltetéséhez nyújt segítséget. A diákok egy tanóra alatt mintegy hét évezredet járhatnak be. Lehetetlen küldetésnek tűnik ez mind a pedagógusoknak, mind a fiataloknak, mégis néhány feladatlap és egy vezető segítségével könnyen és játékosan megismerhető városunk nem is oly rég- vagy a még régebbi múltja. Az út nem évszámoktól, történelmi tényektől és életrajzoktól hemzseg, hanem a tárgyak segítenek a korszakok felfedezésében és a fiatalok maguk válnak e letűnt korok szereplőivé.

Az egészen fiatal gyermekek itt találkozhatnak a régi korok tárgyaival, népi játékaival, amelyekhez kapcsolódóan népdalokat, körjátékokat tanulhatnak, feleleveníthetik a népköltészetben máig fennmaradó kifejezéseket. A raktár jellegéből adódóan a tárgycsoportok komoly, összehasonlítható tanulmányok végzésére adnak lehetőséget; jól szemléltethetőek egyes tárgyak koronkénti, formai és funkcionális változásai.

Lucza-Vígh Erna - Elek András



A LÁTÁNYTÁRBAN
(FOTÓ: DONKA GÁBOR)

NÉPMŰVÉSZET ÉS IDENTITÁS



Fotó: HDK

A NÉPMŰVÉSZETI HÁZ

A 18. században a Hód-tó partján, nagy bel telekre épült a tágas gazdaporta, mely a mezőváros életét idézi. Építtetője a jómódú Nagy György János volt, akinek nemzetsége a 20. század közepéig birtokolta, majd házasság révén került az Elek család tulajdonába.

A műemlékké nyilvánított két lakóépületből, ólakból, gabonásból, istállókból álló épületegyüttes jól példázza a hagyományosan gazdálkodó, jómódú, tanyával is rendelkező gazdálkodó család életét. A családfő éveinek előrehaladtával beköltözött a városi portára, ahol csupán a megélhetést biztosító aprójószág- és kis állattartásra, minimális terménytárolásra rendezkedett be. A család iskoláskorú gyermekei szintén innen, a nagyszülőktől jártak a városi iskolákba. Hódmezővásárhelyen később is nyomon követhető más családokon keresztül is, az a paraszt-polgári miliő, mely ezen kettős életformára rendezkedett be: a biztos hátteret jelentő hagyományos tanyai gazdálkodásra és a polgári életre vágyó, városi külön világra. Talán ez lehet az oka annak is, hogy esetenként igen kevés néprajzi adat áll rendelkezésre egy adott téma kutatásához, hiszen elődeink igyekeztek még e népviseletet is ideje korán elhagyni (kivetkőztek), mivel olyannyira a polgári életre vágytak.

Az épületek berendezése 19. századi paraszti életformát idézi. A vásárhelyi gazda szinte teljes egészében

megőrzött városi portája berendezési tárgyaival, eszközeivel Népművészeti Kiállítóhelyként működik. Alapelvünk, hogy a tárgyakat a mindennapi életben egykor betöltött szerepükben és funkcionális helyükön jelenítsük meg. Tematikánkban élő kiállítások is megjelennek, így a népelet az adott témához kötődően a lehető leghitelesebb módon elevenedik meg. Szándékunk a helyi ipar- és mezővárosi életmód-történeti témapark létrehozása. Az épületegyüttesek, műhelyek rekonstrukciójával lehetőség nyílna az egykor híres Hódmezővásárhelyi vásárokat megidéző népi vásártér kialakítására. Az autentikus vásártér kiszolgáló egységben pajtaszínházat működtetnénk, mely néptánc-találkozók, vásári komédiák, népszínművek bemutatásának, néprajzi szakmai konferenciáknak nyújtana lehetőséget. Karácsonyi vásárok idején pedig meghitt hangulatot teremtene a vevőnek és eladónak egyaránt.

Jelenleg elsősorban az évkör jeles napjait idézzük meg programjainkon keresztül, melyek kizárólag a dél-alföldi népi hagyományokat foglalja magába. Ezen kívül közösségi és családi programok, tematikus táborok, népművészeti alkotó- és műhelyfoglalkozások, szabadtéri rendezvények, kiállítások, tréningek, szakmai napok, kihelyezett tanórák, múzeumpedagógiai foglalkozások, múzeumi órák és fesztiválok kapnak helyet a Népművészeti házban.

Ezek a rendezvények nemcsak a vásárhelyieknek, hanem a turisták számára is látványos programok, melyek a helyi népszokások továbbélését segítik és népszerűsítik a tradíciókat.

A kiállításban tartott tárlatvezetésekén kívül oktatási programok is helyet kapnak a Népművészeti házban, mely különböző korcsoportokra kidolgozott múzeumi óra, kihelyezett tanóra és múzeumpedagógiai foglalkozások formájában jelennek meg. Külön programcsomagot dolgoztunk ki a fogyasztékkal élő látogatóink számára, mely a *tanulás tárgyakkal* módszertanára alapozott.

A foglalkozások interaktív módon alkalmazzák az élménypedagógiai módszereket. Szerepjátékokban, dramatikus elemekkel tevékenykedtetjük a résztvevőket. A játékos tapasztalás elmélyíti az újonnan szerzett ismereteket és nyomatékkal foglalkozást vezető feladatlapon segítik a pedagógus lezáró munkáját.



Elsődleges szempontunk, hogy a nemzeti alaptantervre épülő hon- és népismereti tantárgy kiegészítő szolgáltatásaként jelenjünk meg a formális oktatásban, mely nélkülözhetetlen tematikájával, attrakcióival a tantervi kereteken belül megvalósíthatatlan elemeket tartalmaz.

A foglalkozások célja a hagyományos paraszti kultúra és értékrend megismertetése, az identitástudat megerősítése, a gyökerekhez való kötődés kialakítása és vásárhelyiek lévén az a bizonyos „vásárhelyiség” érzésének tudatos formálása.

Célunk a természetközeli élet, a természet tisztelő és nem kihasználó környezettudatos gondolkodás, a szülőföld hagyományainak alaposabb ismeretén keresztül a hazaszeretet megerősítése, egészséges értékrend kialakítása.



SZOBA – RÉSZLET – ÉS FEJES BRIGITTA A DERELYEFESZTIVÁLON
HUSVÉTI ÜGYÉSZLETI JÁTÉK A NÉPMŰVÉSZETI HÁZ UDVARÁN
(FOTÓ: SOMOGYI RÓZSA)



A PAPI-FÉLE SZÉLMALOM
(FOTÓ: MÁGORI SÁNDOR FÉNYKÉPÉSZMESTER)

PAPI-FÉLE SZÉLMALOM

A 18. században megjelenő szélmalmok a folyószabályozási munkálatok, lecsapolások után átvették a vízimalmok szerepét. Monumentális megjelenésükkel a dél-alföldi táj meghatározó elemeivé váltak. A városok peremén és a nagyobb tanyaközpontok közelében terjedtek el. Számuk 1877-ben érte el a csúcspontot, miszerint az akkori összeírás 70 szélmalmot számolt.

Helyüket úgy választották ki, hogy a széljárás útját lehetőleg semmi ne akadályozza. Fontos volt, hogy a lakosság számára viszonylag könnyen elérhetőek legyenek. A külterületi malmok egymástól 3-5 km távolságban helyezkedtek el, az adott terület népsűrűsége szerint.

Hódmezővásárhely egyetlen látogatható szélmalma és molnárháza az Erzsébeti úton maradt fenn, mely a város központjától 12 km-re található.

A szélmalmot Csánki Bálint építette 1856-ban. 1891-ben a feljegyzések szerint e fölülhajtós, jellegzetesen magyar típusú, tornyos malmot a Papi család birtokolta a hozzátartozó molnárlakkal és földterülettel együtt. Az új tulajdonos - Papi család - a malmot 1940-es évek elejéig működtette.

A műemlékké nyilvánított szélmalom különös értéke, hogy azon kevés építményeink közé tartozik, mely eredeti helyén megőrzött teljes berendezéssel és szerkezettel, vala-

mint a molnárlakkal, gazdasági épületekkel és a hozzá tartozó földterülettel maradt fenn.

A környék lakóit az olvasóköri, iskola és kovácsműhely mellett a közelben elhelyezkedő molnárporthán, szatócsbolt is szolgálta. A molnár testvére néhány évvel később kerékpárjavító műhelyt is nyitott a portán. Mindezen intézmények, a jó széljárásra várakozó, örletésre összegyűlt lakóknak jó szolgálatot tettek.

A molnár elhivatottságát, kitartását akkor érthetjük igazán, ha ismerjük a fennmaradt szóbeszédet is, miszerint Papi Imre fiatalon, szerelmi bánatában a vonat elé vetette magát. A vonat levágta mindkét lábát. Szülei, hogy értelmet adjanak életének, vették meg a malmot. Később műlábat is csináltattak neki, de két mankóval, térden járva élte az életét és alakította ki a munkaterületét a malomban és a szatócs üzletben egyaránt.

Papi Imre értékvilágába, kapcsolataiba kapunk betekintést a lisztes pad oszlopaira ragasztott képeslapokból, melyeket az ország különböző városaiból kapott. Az aradi tizenhárom vértanúink képei máig mutatják nemzeti elhivatottságát.

Az 1950-es évek erőszakos malomleállítására vetett véget az igen kedvelt molnár kitarató és hozzáértő munkájának.

2009-ben a műemléki helyreállítás után a Papi-féle szélmalom és a berendezett molnárház igazi turistalátványosság, attrakció lett.

Rendezvényeink közül az Arató Ünnepe, Kenyér útja, időszaki kiállítások, tematikus programok a legkedveltebbek, melyre nagy örömmel a környékbeli tanyákból, településekről és városunkból nagy számban érkeznek vendégek. A gyermekek számára külön programot dolgoztunk ki. A „kovász játszóház” végigkíséri a mag útját az örletéstől a dagasztásig, majd a kenyérsütés felemelő misztériumáig.

A LEADER program Vidéki Örökség pályázata kapcsán, reményeink szerint tovább bővülnek a színtereink, pajtászínház, előadó- és oktatóteremmel, ahol szakmai napokat, molnártalálkozókat is tudunk rendezni.

Sonkoly Ágnes

*Forrás: Dr. Ozsváth Gábor Dániel PH.D. néprajzkutató
Vendégváró Tájházak pályázat, 2009.*



MALOMINDÍTÓ
(FOTÓ: SOMOGYI RÓZSA)

JÁNOS ESTÉJE RÉGEN

Írta: Imolya Imre

Ősrégi szokás az, hogy az unokák, vagy a szomszédos gyermekek összefognak, felköszöntik a nagyapót, a nagyanyót, vagy a jó ismerősöket nevük estéjén. Ez a szokás még ma is megvan; leginkább falun. Kisgyermek koromban én is voltam egy ilyen névestén, melyen versekkel és énekekkel köszöntöttek a fiúk. Halványan emlékszem rá, mert már régen volt, de a tréfás versekből még ma is maradt valami az emlékezetemben.

János estéje van. János gazda ablaka alatt ezt kérdezi az egyik köszöntő fiú:

[1.]
Szerencsés jó estét kívánok,
Mint igazi magyarok és jó barátok.
Azt akarnánk tőleltek megtudni,
Szabad-e János estéjét köszönteni?

– Ki fiai vagytok? – kérdezi a szobából valaki.

– Én meg a Ferkó, Kőrösi Ferenc fiai. Pali meg a bíró testvérének a fia, Csöpp Pali! – mondja hangosan az előbbi fiú.

– No, gyertök hát be! – szólnak bentről. A szobában vannak vagy tízen. Az öreg gazda, a fiai, felesége, a szomszéd, szomszédasszony és a gazda leánya: Mariska. Sanyi, Ferkó és Pali belépnek a szobába és egy szép énekekkel kezdik a verses köszöntést:

[2.]
Serkents fel kegyesen
Mosolyog a hajnal
Egy arany tollacska
Repdes, mint egy angyal.

Ha felmék a hegyre
Annak tetejére
Ott mondok egy áldást
Szent János fejére.

Ha meghal Szent János
A mennybe vitessék
Az aranykorona
Fejére tétessék.

Az ének után Sanyi kezdi a verselést:

[3.]
Tányér-é vagy tallér?
De nagyot csördüle!
Talán a szolgáló
A csávásba düle.

Úgy áll a két lába
Mint az eke szarva
Rá illene arra a kordován
A kordován csizma.

Ferkó gyorsan mondja a másik verset:

[4.]
Mikor én kicsike voltam
Az ágy alá bújtam
Fenyőfából tüzet raktam.
Kukoricát pattogtattam.

Gyüttek a törökök
Ki fejszével, ki baltával
Ki négyágú vasvillával.
Mingyár' agyonütnek.

Tréfára sem vettem
Felugrottam paripámra
Elszaladtam Dorozsmára
Dorozsmáról Becskerekre
Benéztem egy ablakon
Málé volt az asztalon.

Ferkó mondja erre:

[5.]
Amoda van egy nagy fa
Azon lakik hat varga
Üsd meg ménykű azt a fát
Hadd hulljanak a vargák!

Majd Pali így szól kérően:

[6.]
Bor, búza, békesség
Szálljon házatokra
Egy garaskát kérnék
Az én markocskámba.

Adjátok ki hamar,
Hogy menjek dolgomra
Mert másutt is várnak
A jó, mézes borral.



IMOLYA IMRE

(Fotó: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)

Ha ki nem adjátok,
Ördögséget tudok
Hármat közületek
Mindjárt kiragadok.

Egyiket a szűcsöt,
Másikat a vargát,
Harmadikat a gazdasszony
Legszebbik leányát.

A gazdasszony elindul a pénzért és a kalácsért, hogy odaadja a fiúknak. Mikor Sanyi ezt meglátja, bátran így szól:

[7.]
Csörgetik a kulcsot,
pénzt akarnak adni
Ha piszkafák adnak,
el fogunk szaladni.
Ha kalácsot adnak,
Meg fogjuk köszönni.

A gazdasszony átadja a fiúknak a pénzt és a kalácsot. Azok nagy örömmel megköszönik és elhagyják a házat.

A régi világ népdalszeretétét tárja elének ez az esti kép, mely emlékezetemben megmarad örökre.



ERDŐS PÉTER LINÓMETSZETE

JEGYZETEK A JÁNOS-NAPI KÖSZÖNTŐHÖZ

A szerzői jog örököse, ifj. Imolya Imre engedélyével itt közreadott néprajzi dokumentum 77 esz تندővel ezelőtt egy diáklapban jelent meg, mely fejléce szerint KISDIÁKOK PEGAZUSA – ABRÁKKAL ELLÁTJA A BETHLEN GÁBOR GIMNÁZIUM III. OSZTÁLYÁNAK ABRÁKOLTATÓ KÜLÖNÍTMÉNYE címet és alcímét viselte.

Munkapéldányunk az 1935. március végére datálható 3. szám hat oldalas, írógéppel készített korrektúra-példánya. Az időpontra Tárkány Szűcs Ernő első oldalán olvasható, Futó Jenő tanár, irodalomtörténész halálára (1935. március 22.) írt verse után lehet következtetni. A lapokra kézzel írt szerkesztői szövegjavítások, nyomdai szedőnek szóló utasítások azt sugallják, hogy megjelenésre előkészített anyag az, amit Tárkány Szűcs Ernő hagyományozott a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium könyvtárának Vöröss István-archívuma számára, Imolya Imre könyvtárőri idejében. A néprajz- és jogtudós 1967. március 27-én kelt levele dokumentálja ezt. Az 1960-as években Imolya Tanár Úr valóságos mozgalmat indított a gimnáziumban Vöröss István kéziratának, relikviáinak összegyűjtésére. Dokumentumunk ebből a mára gazdátlanak tetsző bolygatott humuszból, rendezetlen költői

hagyatékából került elő. Erdei Sándor nyomdász – kinek könyvkötő- és könyvnyomó műhelye Hódmezővásárhelyen, a Szent Imre herceg (ma Virág) utca 1. sz. alatt volt –, ebből dolgozhatott. A nyomtatott periodika valódi kuriózum, eddig a következő 4. szám egyetlen példánya került elő, szintén ebből az archívumból.

Az anyaggyűjtést végző és leíró szerző akkor még alig múltott 12 esz تندős. Ezt a tényt, és a bevezető közlését figyelembe véve, az 1928-30-as évek egyik János-névésti eseményét mutatja be. Az etapok számozását mi készítettük, könnyítendő a hivatkozást.

Imolya Tanár Úr itt közölt fényképét a fővárosi Királyi Magyar Pázmány Péter tudományegyetem 1940. október 2-án számára kiállított leckekönyvéből másoltuk.

[1.] Általános köszöntés, a rigmusmondók érkezésének okát közli.

[2.] Dél-Alföldön ismert névnapköszöntő, eredete a 17-18. századig nyúlik vissza. Szövegét Arany János az 1860-as években feljegyezte. Kodály Zoltán 1916-ban, nagszalontai gyűjtésekor már a hangzó anyagot is rögzíthette, majd az ő feldolgozásából vált általánosan ismertté a címadó „Serkenj föl, kegyes nép” kezdő sorú kórusművében. Az

újszerű, kis hangterjedelmű (többnyire dúr harmonikus terc- vagy szekund-szekvenciák, azaz kisámbitusú dallamok közé tartozó) hangsort Kiss Lajos is rögzítette *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről* c. munkájában, 1927-ben. Az itt közölt szöveg a most említettek alkalomhoz igazított variánsa, azoktól merőben eltérő. A rigmus húsz ismert variánsából csak Hódmezővásárhelyről hat változatát regisztrálták népzene kutatóink. Érdekes, hogy Török Károly gyűjtésében – *Magyar népköltési gyűjtemény II. Csongrád megyei gyűjtés 1872* – nem szerepelteti.

[3.] Török Károly említett művének Köszöntők és rigmusok alfajzatában a 11. sorszám (325. oldal) alatt olvasható rigmus-szöveggel „ha nem is kifejezésben, de tartalomban összetalálkozik.” A replika strófáihoz tartozik a záró [7.] vers is. A rigmusegység megbontott: második szakasza került előre, első szakasza pedig befejező textus lett. Ide tartozó szómagyarázat: kordovánnak a szömörccével cserzett kecskebőrből készült csizmát nevezzük, mára a kifejezés megkopott, ritka, akárcsak az ilyen lábbeli. Tovább idézve Török Károly jegyzeteit (495-496. oldal): „A rigmusokból egyes sorok a mysteriumok ama dévajkodó részeibe csúsznak át, melyek összehordanak furcsánál furcsább dolgokat, hogy ezáltal jóízű nevetésre fakasszanak. Általában elmondhatni úgy a köszöntőkről, de legkivált a rigmusokról, hogy igen régiek, s egy vagy más tekintetben kiváló figyelmet érdemelnek.”

[4.] és [5.] A mondóka-szerű szövegek a kicsinyek világát idézik, összehasonlításra alkalmas, rokon rigmust nem találtam.

[6.] Szintén Török Károly gyűjtésében, a 10. sorszám (325. oldal) alatt olvasható a „középkori koldusdiákok kései leszármazottainak köszöntő szövegével” rokon verszet. Az itt közölt gyűjtésben azonban az adomány elmaradása esetén nem a „mendikás” (adománygyűjtő vagy koldus) diákokat ragadják el harmadikként, hanem magát a vendéglátó gazdasszony legszebbik leányát.

[7.] Visszatér záróképp gyanánt a [3.] szám alatt jelzett népi rigmus első szakasza. Ez a dramaturgiai megoldás indokolt, keretet kapott a játék.

Jelen közlésünkkel – kissé késve – kívánunk adózni Imolya Tanár Úr emlékének születése 90. évfordulóján, kifejezve egyúttal, hogy Róla méltó emlékeztetést írni dr. Imre Mihály egyetemi tanár után nagyon nehéz.

Néhány mondat – csekélyke viszonzása annak, amit kapott Ötölle e sorok rovója, a kurkász, mikor útmutatásával Vöröss István nyomába próbált eredni, valamikor 1979-ben.

Béres Dezső

GONDOLATOK A SZELLEM HÁROM SZÍNEVÁLTOZÁSÁRÓL

1. **K**ítűnő ismerőm és főiskolai tanítványom, Jászay László (2000), az ELTE professzora egyik rólam szóló kedves megemlékezésében arról írt, hogy nyelvészeti tanulmányaim során szívesen lapozgatom a filozófusok műveit, és ha szükség van rá, munkáimban is felhasználom azokat. Műveikben olyan gondolatokat és eszméket találtam, amelyek mindig ösztönzőleg hatottak egész életpályámra.

1.1. Az ember életében csak kevés olyan gondolatot vagy eszmét talál, amelytől sohasem válik meg. Az ilyen gondolatokat meditációs objektumoknak nevezik, amelyek az emberben állandóan vissza-visszatérnek, de ugyanakkor mindig sajátos módon egyformán ugyanazok maradnak. Ilyen, például Nietzsche (1908) a tanítása a szellem három színeváltozásáról.

1.2. Minden filozófia posztulátuma, hogy az emberi értelem spekulatív, s arra való, hogy megismerje a dolgokat. Camus (1997) a *Caligulában* ezt úgy fogalmazza meg, hogy a világ abszurd, értelmetlen; értelmessé az ember a megismeréssel teszi. Értelmet a világnak csak az tud adni, aki előbb önmagát tette értelmessé, mert – Tolsztoj (1967) szerint – mindenféle életnek ez a dolga: önönmagának átszellemesítése. Én is vallom, hogy az ember olyasmí, aminek fölébe kell kerülni. Nem mások, hanem önmaga fölébe. Azt, hogyan nőhet az ember önmaga fölé, hogyan megy végbe a szellem metamorfózisa, Friedrich Nietzsche (1908) a „*Három változásról*” című részben három metaforával fejezi ki: a teve, az oroszlán és a gyermek metaforákkal, vagyis hogyan lesz a szellemből teve, a tevéből oroszlán és végül az oroszlánból gyermek.

2. **A**tevévé vált szellem (intellektus), akárcsak a teve először letérdel és hátára veszi az ismeretek terhét, majd bevonul a saját sivatagába. Nem más ez, mint a tudomány iránti alázat: mérhetetlen ismeretre van szüksége a szellemnek, hogy önmagává válhasson.

2.1. Ez még kevés. Az ismeretszerzés tanultság (erudíció) nélkül sohasem válik műveltséggé. De ez már a szellem (intellektus) második átváltozása során jön létre, amikor a tevéből oroszlán lesz, amely már képes felülkerekedni, úrrá lenni az ismeretein, más szóval, már bánni tud az ismereteivel, vagyis alkalmazni tudja azokat: a szellem a műveltség által személyiséggé válik. A személyiség nem adott; nincsenek született személyiségek. A személyiségre – Henri Bergson (1971) szerint – a fejlődés, a lendület („élan vital”) jellemző, és abban a pillanatban, amikor ez a fejlődés, lendület

alábbhagy, vagy legalábbis stagnálni kezd, beáll a személyiség elközepszerűsödésének, elszürkülésének (avagy elidegenedésének) az ideje; megszűnik hatótényező lenni, mert lendületbe hozni csak az tud, aki maga is lendületben van. Alkotni is csak az képes, aki előbb autonóm személyiséggé vált. Az amorf, megformálatlan ember, a széteső személyiség a társadalom legnagyobb kórokozója.

2.2. A személyiséget a változás jellemzi, amely csak akkor pozitív, ha növekedő jellege van, ha emelkedő irányú, vagyis eredményes. A változásnak, az átalakulásnak egy magasabb fokát jelenti az, amikor a teve oroszlánná változik, amely már, ismétlem, bánni is tud az ismereteivel. Ez a fok az intelligencia foka, amely két részre oszlik: az elméleti és a gyakorlati intelligenciára. Az első az alkalmazást jelenti, az ismeretek alkalmazását, a második az alkalmazkodást (a viselkedéskultúrát).

3. **M**indez még mindig kevés: az alkotás, a teremtés játékhöz szent igenlésre van szükség, ehhez pedig az oroszlánnak gyermekké kell válnia, mert „ártatlanság a gyermek és felejtés, újrakezdés, játék, magából kigördülő kerék, első mozdulat” (Nietzsche 1908).

3.1. Láthatjuk, hogy a szellem harmadik változó összetevője a gyermek, a perpetuum mobile, a személyiség változásának elindí-

tója. Ő az, aki az újjászületés és az újrakezdés lehetőségét magában hordozva, újra és újra lelkesedni tud. Goethe az „*Üdvözült vágy*” című versében a „Halj meg és szüless újjá!” aforisztikus felszólítással fordul a mindig lelkesedni tudó szellemhez:

„Und solang du das nicht hast,
dieses: *Stirb und werde!*
bist du nur ein trüber Gast
auf der dunklen Erde”.

(J.W. Goethe: Selige Sehnsucht)

3.2. A tudományos munkában a játékoságnak – Kiefer Ferenc akadémikus szerint is – fontos szerepe van, ugyanis személyiségzavarra gyanakodhatunk azoknál, akik túlságosan komolyan veszik azt, amit csinálnak. „A tudományos munkában a legjobb, legegészségesebb (legegyszerűbb) megoldás keresése része a logikai játéknak” (Kiefer 1991).

4. **V**égezetül hangsúlyozni kívánom, hogy az ember célja a teljességre, a teljes életre törekvés, ami nem más, mint a fejlődése által kiteljesülő lényeg. Kiteljesíteni saját lényegünket annyi, mint megvalósítani szellemi önmagunkat, ami feltételezi a változást, egyfajta átalakulást, vagyis önmagunk átszellemesítését.

Krékits József



NÉZŐPONT

Fotó: Gaál Györgyi



DR. DOMOKOS TAMÁS

(FOTÓ: GRIN IGOR)

A Lázár utca 20. (ma 18.) alatt nőttél fel. Beszélj, kérlek a családozról!

Igen, a Vata-féle házban laktunk 1946. szeptember elsejétől egészen édesapánk 1998-ban bekövetkezett haláláig. Az általunk csak „Házibácsinak” nevezett Vata János kulákklistára kerülését követően, szinte minden tulajdonát elvesztette. Államosították a városbeli házát, földje és tanyája pedig a kollektivizálás sorsára jutott a negyvenes évek végén. Arról is suttogtak, hogy egy bizonyos helyen elhangzott „véleménynyilvánítását” követően kórházba szállították, hogy a veséjét helyére rakják! A ház különböző egységeiben 5–6 család lakott. A családtagok a társadalom szinte minden osztályát, rétegét képviselték. A futó évek során kik laktak itt együtt? Abécérendben sorolva: asztalos (később esztergályos a Mérleggyárban), béres, háztartásbeli, munkanélküli (állam által eltartott), nyugdíjas (termelőszövetkezet), pedagógus, segédmunkás, varrónő. Együttélésük, a felnövekvő nemzedék számára nyitott szociológiai könyv volt. E sokszínűségnek volt köszönhető, hogy az alkalmazkodásnak és az empátiának cizellált formái alakultak ki bennünk az évek során. Apám, Domokos Lajos kisteleki, édesanyám, Bozó Ambrus Piroska pedig Mindszenti születésű volt. Mindketten mint pedagógusok kaptak munkát Hódmezővásárhelyen 1946-ban. Hárman voltunk testvérek (Mária 1943, Tamás 1944, Erzsébet 1950). Közös volt bennünk, hogy Vásárhelyen születtünk, és a pedagóguspályát választottuk élethivatásunknak.

Hol végeztél általános és középiskolai tanulmányaidat?

Egy kicsit szólnék az óvodáról is. A Mária Valéria utcai katolikus óvodába kezdtem

A MALAKOLÓGUS...

E-interjú egy Vásárhelyről elszármazott malakológussal, dr. Domokos Tamással

járni, de az államosítás alapos változást hozott az óvoda életébe, elmaradtak az imádkozások. Több későbbi osztálytársammal (például Samu Jánossal) itt kezdődött a barátságom. Általános iskolai tanulmányaimat a hódmezővásárhelyi Központi és a Tarjáni (Damjanich u. 46) Állami Általános Iskolában végeztem (1950–1958), majd a Hódmezővásárhelyi Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium orosz tagozatos osztályában érettségiztem (1958–1962). Az iskoláimat mindig jóval kezdtem, de kitűnővel fejeztem be.

Kik voltak kedvenc tanáraid?

Az általános iskolából Kmetykó Károlyra emlékszem jó szívvel. Ő volt, aki az állattant tanította (1956/57), és aki vásárnaponként a Tisza holtágainak élővilágát ismertette meg velünk kerékpáros kirándulások során.

A kémia és az irodalom rejtelmeibe vezető Kérdő Etelka és Láng Istvánné Szidi néni kell az általános iskolás évekből megemlítenem. A zeneiskolából Kovács Klárának, Steiner Bélának és Szalai Györgynek köszönhetem, hogy zenehallgató emberré váltam. A gimnáziumból számomra feledhetetlen Krékits József és Balogh Imre, a „Mester” és az „Imsi”. Elsősorban a nyitottságuk, emberségük, fanyar humoruk ragadott meg. A „Mester” hatalmas ívű gondolatai, filozófussága, magával ragadó lendülete non plus ultrának tűnt és tűnik számomra in aeternum.

Egy korábbi látóhatár-cikkből kiderült, hogy gyakori vendég volt nálatok Hanna Mela festőművész. Emlékeim szerint jártak még hozzátok mások is.

Igen, lakásunk pejoratív hangsúly nélküli „átjáró ház” volt. Apám feljegyzéseiben 6 gépelt oldalon sorolja fel jó barátait, ismerőseit. A rokonokon kívül elsősorban régi Mindszenti, szegedi barátok (jogászok, orvosok, pedagógusok) bukkantak fel nálunk, tőlünk jártak a színházba és nálunk aludtak. Szegedről Dr. Hajós Erzsébet, később Grüber László és családja volt rendszeres látogatónk. Szentest Dobozi András festőművész, apám régi barátja képviselte. Itthon Dr. Karády Györgyné (Jolánka néni), Bálint Imre ny. bankigazgató/ neves képgyűjtő és a már említett Hanna Mela és Vekerdy Ilona voltak rendszeres vendégek. Biczó Jolánka néni a város egyik jeles gimnáziumi tanárának, Dr. Karády Györgynek (1887–1946)

volt az özvegye. Gyuri bácsi a Sárospataki Református Főiskola tanára volt, 1928 és 1945 között pedig a Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított. A gimnáziumban emlékétek egy dombormű őrzi, és a kémia termet róla nevezték el. Miért beszélek ennyit erről az általam nem ismert híres tanárról? Mert szó szerint az ő cipőjében jártam. (A háború után bajok voltak a cipőellátással, és Jolánka nénitől hozzájutottam Gyuri bácsi néhány jó minőségű cipőjéhez.) Az ő vászonkötésű James Jeans: A csillagos ég titkai könyve terelt a csillagászat felé. A könyvben található ex libris pecsét jó fél mm-es átmérőjű volt, benne KARÁDY körfelirattal. Ilyen szerény ex libris-szel azóta sem találkoztam. Még valamit örököltem Gyuri bácsitól: egy tengeri puhatestű gyűjteményt és néhány ásványt. A gyűjtemény meghatározását — apám kérésére — Dr. Horváth Andor, a szegedi malakológus iskola megalapozója volt szíves elvégezni. Életem is azt példázza, hogy az igazi pedagógus még halála után is lehet magvető.

Mikor kerültél el Vásárhelyről, és hol telepedtél le?

A várost a JATE elvégzése és a családalapítást követően (1967), hagytam el véglegesen!? Négy évig Sarkadon tanítottam, majd 1971-ben családommal Békéscsabán telepedtem le. A város közgazdasági szakiskolájában, a „KÖZGE”-ben tanítottam 1997-ig szakomnak megfelelően kémiát és fizikát, illetve áruismeretet és filozófiát. Közben 1974-től 1997-ig szimultán, majd ezt követően 2004-ben bekövetkezett fő-



muzeológusi nyugdíjazásomig főállásban dolgoztam a Békés Megyei Múzeumok Igazgatóságán. Jelenleg Békéscsabán élek feleséggel. Gyerekeink már szárnyra keltek, Budapesten és Kaposváron élnek unokáinkkal.

Miért kezdél múzeumi munkába is a tanítás mellett?

A tanítás mellett kezdetektől fogva foglalkoztatott a szaktárgyaimhoz lazábban vagy szorosabban kapcsolódó tudományág valamilyen szintű művelése. Kezdetekben a Csillagászok Baráti Köre, majd a kolloid kémia (a kémiának az 1–500 nanométeres diszkontinuitásokkal foglalkozó, nanotechnikához kapcsolódó része) felé fordultam. E tudománykörből doktoráltam 1974-ben. Ez után vette kezdetét a malakológia, az Országjáró Diákok Köre, tájfutók és az iskola énekkarának menedzselése; végül a sportlövészet a Lövészklub keretein belül. A felsoroltak közül a CsBK, ODK és a LK sok-sok tanulót mozgósított a szabad idő hasznos és kulturált eltöltésére. 1974-ben következik be az a találkozás, amely a természettudományos muzeológia, közelebbről a malakológia, az archeomalakológia felé fordít. A Moirák ekkor fonták össze életem fonalát néhány pillanatra Goldmann György vásárhelyi születésű régésszel, aki a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban dolgozott. Találkozásunk során elmesélte, hogy Bélmegyeren egy rézkori sírban, több mint ezer folyami kagylóteknőt talált. E jelentős anyag statisztikus feldolgozása remek alkalmat kínált számomra a 4000–5000 évvel ezelőtti kultúra öskörnyezetének a tanulmányozására. E témával történő foglalkozásom volt a nyitánya pontosan 30 éves muzeológusi tevékenységemnek.

Avasd be olvasóinkat a malakológus munkájába!

A malakológia szó etimológiájával kezdeném. A szó töve, a görög *μαλακόζ*/puhány, puhatestű szó rövidítésével kapott *μαλακο-*/malako-, amelyhez a latin *-logia*/tudomány toldalék járul. Tehát a malakológia szó, a puhatestűekkel foglalkozó tudomány megjelölésére szolgál. A malakológus pedig az az ember, aki ezt a kevésbé ismert tudományágot műveli. Miből áll ez a művelés? Terepmunka, majd a gyűjtött anyag feldolgozása, amely (al)faj szintű meghatározással és publikálással végződik. Én elsősorban a DK-Alföld és a vele állatföldrajzilag összefüggő Erdélyi Szigethegység tanulmányozásával foglalkoztam az elmúlt évtizedekben. Munkám gyümölcse két társszerzős könyv (az egyik Magyarország védett puhatestűit mutatja be) és 150 magyar és angol nyelvű szakmai cikk. A 8. Nemzetközi Malakológiai Kongresszuson, 1983-ban ismerttettem a héj alakhőmérő módszeren alapuló klímarekonstrukciós módszerem. E módszer és a puhatestűek létállapotával foglalkozó munkám egyetemi tananyag lett. A Székelyföld, a Szigethegység és a Déli- Kárpátok vizsgálata során több eddig ismeretlen faj is került a kezembe. Legbüszkébb vagyok a rólam elnevezett Agardhiella domokosi-ra. 2004-ben a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium felkérésére két védett puhatestű fajmegőrzési tervét készítettem el. Évek óta a Körös-Maros Nemzeti Park tanácsosa, a Körös Klub vezetőségi tagja és a Magyar Malakológiai Társaság alelnöke vagyok.

A vásárhelyi csigaállományról is mondanál néhány szót.

Ez az a kérdés volt, amely után, a torpedó játék nyelvezetét használva, be kell jelentenem, hogy elsüllyedtem. A Bodnár Bertalan (1868–1952) Bethlen Gábor Gimnázium természetrajz-földrajz szakos tanárának „Hódmezővásárhely flórája és faunája” kézirata foglalkozik elsők között a város puhatestűivel. Sajnos gyűjteményének maradéka ez idáig feldolgozatlan,



A REFORMÁTUS ÓTEMLPOM ÓRASZERKEZETE

FOTÓ: KABÓDI VIKTOR

revideálatlan. A 2004-ben megjelent „Magyarországi puhatestűek katalógusa” közel 450 oldalas adathalmaza igen kevés adattal szolgál a városról. Nagy restanciám a város puhatestű fajainak a feltérképezése.

Terveid?

A nyugdíjas éveim lehetővé tették, hogy a malakológiával való foglalkozás mellett, időt tudjak szakítani a demencia által még érintetlenül hagyott emlékeim megírására. Talán jövőre elkészülök a kézirattal. E kézirat Hanna Melával és Sterbetz Istvánnal foglalkozó szelete már megjelent a Vásárhelyi Látóhatárban. Remélem, hogy egészségem még lehetővé teszi, az előbbi kérdésre adott válasz utolsó mondatában említett restanciám pótlását is.

Milyen a kapcsolatod manapság szülővárossal?

Két volt gimnáziumi osztálytársammal, Kovács Istvánnal és Kruszlicz Istvánnal szoktam igen változatos gyakorisággal szülővárosomban találkozni. Nekik köszönhetem, hogy könyvvállványom legfelső polcán sorakoznak A Hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium, A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyvei, és a Vásárhelyi Látóhatár, Vásárhelyi Téka kötetei. Egy valami, ami nem maradhat el: a közös, forgószínpadszerű (Vásárhely – Békéscsaba – Vásárhely) szilveszterezés.

Kovács István

BARÁTSÁG? MUNKA?

Hódmezővásárhelyen az 1960-as évekre vonatkozóan számos III/III. alkalmazásában álló ügynök anyaga maradt fenn az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. Elsősorban értelmiségiekről és művészekről szóló információk érdekelték ebben az időszakban a megrendelőket. Az Emlékpontban a megismert jelentések alapján került bemutatásra 2012 áprilisában a Megfigyelt Művészet című kiállítás. A vásárhelyi festőművészek és írók főként Galyasi Miklós volt múzeumigazgató és Bibó Lajos, korábban országosan elismert drámaíró mellett csoportosultak. Ellenőrzésükhöz a mesterek körül kialakult baráti körök több tagját ügynököknek szervezték be.

A „Szabó Gáspár” fedőnevű ügynök is bejáratos volt mindkét mesterhez, élvezte azok bizalmát, így hasznos információkkal látta el a politikai rendőrséget.

Az ügynököt sikerült azonosítani Moldvay Győző költő, újságíró, szerkesztő személyében. Moldvay forradalmi lapszerkesztői tevékenysége miatt rendőrhatalom őrizetbe veszik 1956. december 17-én. Azonban ügyével nem állítják bíróság elé. Ügynevezett 6-os kartonját, azaz személyi lapját sikerült megtalálni a kutatások folyamán. Ebből kiderül, hogy „Szabó Gáspár” fedőnéven szervezi be a politikai rendőrség terhelő alapon 1956. december 30-án.

Moldvay valószínűleg tartóztatja utasítására azt a látszatot, hogy ő 1956-os múltja miatt üldözött ember, aki kommunista hatalom által perifériára szorítva éli az életét. Így bizalmat kelthetett személye a forradalom után megbüntetett személyek körében. Ugyancsak bizalmat kelthetett személye a központilag kijelölt irodalmi-művészeti irányokat elutasító értelmiségiek körében. Ennek köszönhetően tudta ellátni megfelelően ügynöki feladatait.

Fennmaradt munka-dossziéja, 1966 áprilisa és 1968 augusztusa közötti időszakban keletkezett információkat magánlakásokon (sokszor általa) szervezett összejöveteleken szerezte. Jelentései írói vénájának megfelelően olvasmányosak és színesek. Kifinomultan jellemzi barátait, ismerőseit jelentéseiben. Fontosabb művészek és írók jelentéseiben: Fejér Csaba, Fodor József, Füstös Zoltán, Németh József, Erdős Péter, Kurucz D. István, Hézső Ferenc, Lelkes István, Ferrari Violetta, Szentí Tibor, Vincze Ferenc és maga Moldvay Győző.

Fontos célszemély jelentéseiben Fejér Csaba festőművész, aki a vásárhelyi iskola második nemzedékének tagja. A hatalom által pusztulásra ítélt paraszti világot mutatja be festményein keresztül. Tisztelete, tartása, az igazság keresése és annak kimondása miatt kerül a BM. III/III. nyomozóinak figyelmébe. A fiatalok közül a legtöbb jelentés vele kapcsolatban maradt fenn.

„Szabó Gáspár” ügynök Fejérről szóló jelentése, 1967. máj. 3.

„Sehogy sem akarják elhinni az államvédelmissek, sehogy sem akarnak belenyugodni, hogy a festők nem szervezkednek Hódmezővásárhelyen. Hogy nem akarnak valamiféle ellenforradalmat csinálni. Mert ez a rögeszméjük – mondotta Fejér Csaba. Ott is keresnek, ahol nincs mit. Attól félnek nyilván, hogyha nem produkálnak sürgősen valami összeesküvést, akkor nyugdíjba küldik őket.” A fenti jelentés szerint Fejér Csaba nagyon jól érzékelte a helyzetet. Az egykori Galyasi- illetve Bibó-kör tagok, mint Szentí Tibor vagy Dr. Vincze Ferenc a velük készült „oral history” interjúkban egyöntetűen állítják, hogy nem gondolkodtak a rendszer megdöntéséről, hiszen annak néhány évvel az 1956-os forradalom leverését követően semmiféle realitása nem lehetett.

A baráti körök tagjait az fűzte össze, hogy művészi kifejezőmódjukat önállóan kívánták kialakítani, ehhez keresték a hiteles mesterek útmutatását, és a hasonló beállítottságú társak barátságát. A hatalom számára az tette gyanússá őket, hogy nem a Moszkvából importált, központilag kijelölt szocialista realizmus jegyében „gyártották” alkotásaikat. A hódmezővásárhelyi művészek számára az alkotói szabadság nagyon fontos volt.

Azonban jól érzékelték a határokat, így nyíltan rendszerellenes lépéseket annak veszélyeinek tudatában nem tettek.

Moldvay Győző Heves megyébe történő költözését követően is a hálózat tagja marad, 1974. január 4-től a Heves megyei RFK Politikai Osztály alkalmazásában áll Moldvay, a „Boldog István” fedőnevet valószínűleg ekkor kapja a fennmaradt 6-os kartonja alapján. Idővel ügynök helyett titkos megbízottként szolgált a hálózatot, ami egy nagyobb fokú bizalmat mutat a politikai rendőrség részéről. A kapcsolat zárásának időpontja nincs rögzítve.

Mészáros Tamás

Forrás: ÁBTL 2.2.2 — Hálózati nyilván-
tartások — „Boldog István <Szabó Gáspár”

7 iszteleadás ezen írás a 40. évében elhunyt legkisebb Osváth fiúnak, Osváth Bélának (1926-1965) az emlékére, de tiszteletadás azok emlékére is, akik a Nyári Színkörből indultak és tehetségükkel városunknak hírnevet szereztek, akikre egész Vásárhely népe nagy szeretettel gondolt minden időben.

Vásárhely múltjának meghatározó területe volt már a 19. század utolsó harmadában is a Népkert. Itt állott az ősi fák között egy romantikus fa építmény, a „Nyári Színkör”. Ügyes ácsmunka, játékos kedvű lehetett a tervezője: apró kiszögelléseivel, tornyoskáival beleillett, beleszületett a természeti környezetbe. Nem volt hivalkodó, inkább meseszerű. Az emberek örömmel ültek le a közelében megpihenni. Az árnyas fák, a csend erőt adott hazafelé tartó útjukhoz. Mert az emberek gyalog jártak – főleg az idősek – Susán, Tabán, Tarján, Csúcs, Újváros városrészekből hivatalos ügyeik intézése végett, vagy talán a kórházat kellett fölkeresniük.

Sokan megírták Vásárhely egykori színházának történetét. Elemezték az előadásokat, bemutatták az előadókat. Ezek az írások megjelentek a vásárhelyi lapokban, s a színlapok, a plakátok, fényképek tanúbizonyságot nyújtottak a kutatóknak. Köszönet összegző munkáikért, amikből megtudhatjuk Vásárhely kifénylő kultúrérségét.

Én most csak kislánykori emlékeimből merítve – fellebbentve az elmerülő múlt fátylát – szeretnék emlékezni a tehetségnek, a szépért való odaadásnak azon önkéntesire, akiket nemcsak az „Éhe Kenyérnek” hajtott munkás hétköznapjaiban. Valóban csodálatos, hogy az inség, s a háború borzalmai közepette sem szűnt az önkéntes amatőr fiatalok törekvése, alkotó közössége. A vers, a zene, az irodalom nyújtotta élmények segítettek őket a körülmények adta lehúzó erők fölé emelkedni.

1944 október első hetei után Vásárhely föllélegzett. Eltűntek az árkokban félredőlt lőszerkocsik, a Nagyállomás környékén, útszéleken a pokróccal letakart hullákat is eltették. Indulni látszott az élet, bár a civilek még nem nagyon mutatkoztak az utcákon. A Kállay utcán szovjet katonák kerekedtek, a járdán cikáztak nevetve (nyilván elzabrált kerékpárokon).

De „Az Élet él és élni akar” (jól látta ezt Ady is az első világháború idején). És hogy mennyire igaz ez, mutatja Osváth Béla gimnáziumi magyartanár kérvénye Kiss Pál polgármester úrhoz 1945 telén: fűtéslehetőséget kért a színjátszók próbatermének bemelegítéséhez. Egy másik kérvénye petróleum kiutalását kéri a világítás lehetővé tételéért. Természetesen a polgármester az



VINCZE FERENC, MOLDVAY GYŐZŐ, BIBÓ LAJOS,
SZENTI TIBOR, BIBÓ LAJOSNÉ

(Forrás: Emlékpont)

EMLÉKEZÉS A NYÁRI SZÍNKÖRRE

ügy mellé állt, bár bizonyos, hogy neki sem volt könnyű a helyzete a jegyrendszeres világban.

Budapest és a Dunántúl még sokáig szenvedett a háborútól. Tudta ezt az Alföld népe, és Osváth Béla is: míg a földművelő nép krumplit, lisztet, szalonnát vitt a fővárosba, Osváth Béla a Nemzeti Színház művészeit kereste föl. Ma is elképzelhetetlenül hősies elszántság kellett hozzá, hogy közlekedési és élelmezési nehézségek közepette ez mégis megtörtént.

S nem hiába!

Gobbi Hilda elsőként karolta föl Osváth Béla rendezőt, s baráti segítségével és szervezni akarásával az ügy mellé állt. Segítségével elérték azt, hogy Somlay Arthúr, Apor Noémi, Ajtay Andor és mások lejöttek Vásárhelyre. Látták, átérezték, hogy „ennek a fiúnak nagy hátere van”: Fáry doktor, az Osváth család tagjai, a kórházi orvosok: Kukán, Wirth, Heller és Paku doktor urak, Vásárhelyi iparos mesterei közül Petrik szabó, Gombos fodrász, akinek a lánya a vásárhelyi színjátszó csoport egyik vezető tagja volt, és a legkülönbözőbb támogatók és jelentkező amatőrök, érdeklődők álltak a kulturális munka mellé.

A Tornyai Társaság kora ez: Galyasi Miklós, Füstös Zoltán, Kiss Lajos, Endre Béla, s a helyi festők, értelmiségiek, zenészek, tanárok a művelődés élére.

Várhelyi Endre a 30-as évektől az amatőr közösség vezető embere. Mindazok, akik szerettek volna új világot, frissítő gondolatokat fölvetni, ők voltak a kezdeményezők, a szellemi irányítók. Nyilván érezték az elmaradottság (*Juss, Bús magyar sors*), az egyenlőtlenség tarthatatlanságát. A Bethlen Gimnázium erős tanári kara biztos talajt képezett a haladó szellemiség befogadására és felnevelésére.

Itt tanított Szabó Magda és Németh László is, akik csak erősítették azt a gondolatot, ami már évtizede érlelődött: a tehetséges fiatalokat nem szabad elveszni hagyni, meg kell újítani a leendő magyar értelmiséget. A tanyavilágból is jöttek tanulók a Bethlen Gimnáziumba, s a Cseresnyés Kollégium valamikori hírnevét ők alapozták meg. Németh László [Kossuthdíjának összegét: 50 ezer forintot] s mások színvonalas, komoly könyvtárat adományoztak az iskolának.

Visszatérve a legendás helyhez: a Faszínház nagyon kedvelt hely volt a Népkertben, de fűthetetlen. Óvták is a tűzvész-től ezt a szép faalkotást.

Kellett tehát próba- és előadási helyeket keresni. Kölcsön vettek minden számba jöhető termet. A Kokron kultúrtermet, a

„Zsidó kávéház” nagytermét, előadásokra a Fekete Sas nagytermét.

Önkéntes segítők mindig voltak. Nagyon demokratikus intézmény volt a Nyári Színkör. Alkonyat után a Népkert sétányain családostul közeledtek a vendégek az előadásra. A földszint a tehetősebbeknek adott helyet, az erkélyek, a „kakasülők” a fiatalabbaknak, a gyermekes családoknak.

Pénz nem volt a háború után (illetve inflálódott), az emberek a fennmaradásért küzdöttek, mégis kikerült a „belépődíj” a kosarakból: kacska, tyúk, tojás és más élelem. Mindez barátságos hangulatban történt, sok esetben maga Gobbi Hilda vette át a „fizetséget”. A pesti színészek nagyon éheztek akkor - emlékezett vissza Apor Noémi.

●

Steinbeck: *Egerek és emberek* előadására megyünk.

Már teltház van. Kopognak még a sarkak a fapadlón, az eresztékek csikorognak a fészkelődéstől, de ím, megjelenik a rendező, és az elcsendesülő nézőknek bevezeti a darabot.

Lélegzetvisszafojtva figyelünk. Néha egy-egy sóhaj, szipogás, a tapintható csöndben. Megrázó történet. A főszereplő fiú szeretetből összenyomja az öt vigasztaló élőlényt, egy kisegeret, mert a szeretet és a baráti érzés megvolt ebben a pszichológiailag sérült fiúban. Úgy emlékszem, Besenyei Ferenc volt a fiú barátja, aki maga mellé vette ezt a szeretetre méltó gyámo-lításra szoruló fiút. Sajnos a drámai jele-

netsor ezzel nem ért véget, s a zsebkendők vizesek lettek. A regényből Osváth Béla dramatizálta színpadra ezt a 19. századvégi amerikai történetet.

Elindultunk hát haza. Mindenki beszélni akart az élményeiről, a jelenetekről. Emlékszem a sötét Tóaljra, amint a szűnyograj követett minket a meleg éjszakában. De mindezt feledtette a megható jelenetek felidézése.

(Ez volt hát a katarzis? Ez a föl-fölcsukló megtisztító sírás? Ezt a fogalmat később, a bölcsészkarai tanulmányaim alatt tudtam meghatározni.)

Felszabadultságot éreztünk, új világra vágytunk. Ezt az új világot mutatta meg nekünk a művészet. Hatására más, jobb értelmet nyert az életünk.

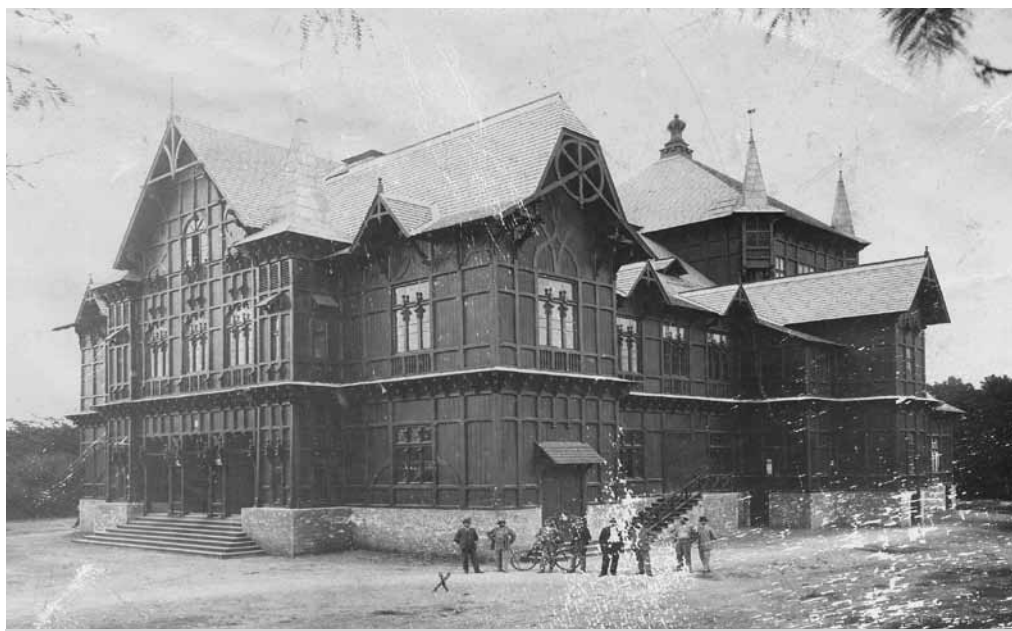
Felnőtt koromban több Steinbeck könyvet olvastam, ezekből megéreztem, hogy az emberek szenvedése a világ minden táján ugyanolyan nagy, de azt is, hogy a szeretet határtalan.

A mai Vásárhely népében is – folytatva az olvasókörök, dalegyletek régi hagyományait – él a kultúra szeretete. Úgy látszik, ameddig emberi közösség van, mindaddig működik egy láthatatlan belső hajtóerő: ez a LELKI TÖBBLET.

„Éhe a Szépnek” – a mindenkor Ember legfőbb jellemzője. Hál’ Istennek ezt nem lehet kioltani belőlünk.

Köszönet Hetés Györgynek és Kristó Máriának, akik oly nagy szeretettel írták meg a Nyári Színkör történetét, s megerősítettek emlékezetem pontosításában.

Dratsay Zsigmondné



NYÁRI SZÍNKÖR - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

(Forrás: Németh László Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye)

GYERTYAGYÚJTÁS - GOMBOS KATALIN EMLÉKÉRE

Gombos Katalin 1929. február 12-én Hódmezővásárhelyen született. Pályafutását is itt, a legendás Nyári Színkörben — faszínházban — 1945-ben kezdte.

1950-ben a Petőfi (később Jókai) Színházhoz szerződött. Diplomáját a Színház- és Filmművészeti Főiskolán 1954-ben szerezte meg. A Vidám Színpad társulatának tagja 1956-57-ben, majd a Fővárosi Operettszínház Kamaraszínházában lépett fel. 1958-1991-ig a Madách Színház tagja. Közel száz darabban lépett föl, köztük: Tennessee Williams: *Tetovált rózsza*, Erich Maria Remarque: *Az utolsó állomás*, Shakespeare: *Ahogy tetszik*, Németh László: *Széchenyi*, Szabó Magda: *Régimódi történet*, Gyurkovics Tibor: *Estére meghalsz*, Federico Garcia Lorca: *Bernarda Alba háza*, Bertolt Brecht: *Kaukázusi krétakör*, Keresztury Dezső: *Nebéz méltóság*. Több filmben is játszott, pl. *Az özvegy és a százados*, *Az áldozat nem tesz vallomást*.

Sinkovits Imre színművésszel (1928-2001) 1951-ben kötött házasságot. Két gyermekük született Sinkovits-Vitai András és Sinkovits Mariann, akik szintén szüleik hivatását választották.

1985-ben *Érdemes művész* címet, 2010-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje* kitüntetéssel ismerték el színművészi tevékenységét.

2012. november 6-án hunyt el.

Az elmúlás híre mindenkit megrendít. Így történt ez most is, amikor meghallottuk, hogy Gombos Katalin színművész, Hódmezővásárhely szülőtte, végleg eltávozott közülünk. Szülővárosában tette meg az első lépéseket, az utca kövét járva éppúgy, mint Thália színpadán. Ugyancsak itt kapta meg tiszta, szép beszédjéhez és emberi tartásához is az alapot. Átala férje, Sinkovits Imre is vásárhelyi volt.

Osváth László *Körödé*s című könyvében olvashatjuk, hogy az 1994. február 23-i rádió műsorának vendége Várhelyi Tamás, aki így konferált: „és még két meghívott kedves hódmezővásárhelyi vendég: Gombos Katalin, Sinkovits Imre.” Témájuk, a gyökerek, a vásárhelyiség, mely által felidéztek a jeles vásárhelyiek emlékeit, az útravalót, amit a szülőföld adott. Közben zenét és Galyasi Miklós, Vöröss István, Várhelyi Endre verseit hallhatták a rádió hallgatói. Az emlékezést Galyasi Miklós: *Fejfámra* című verse nyitotta, melyet Gombos Katalin adott elő, aki rádióban, nyilvánosság előtt vagy baráti társaságban szívesen idézte ifjú éveit.

Hamarosan eljött az idő, amikor Gombos Katalin és Sinkovits Imre is papírra vetették életük sorsdöntő pillanatait az utókor számára, melyből álljon itt néhány részlet.

Találkozás - Sinkovits Imre

Sinkovits Imre gondolatait a „*Vigasz-lámpácskák*” című kötete foglalja össze, mely 2002-ben jelent meg Balatoni Mónika szerkesztésében.

Sinkovits Imre a főiskolai évek alatt kezdetben az Ifjúsági Színház ösztöndíjasaként játszott az „*Apák ifjúsága*” című darabban, ahol kolléganője, Hódmezővásárhelyről éppen akkor a fővárosba szerződött fiatal és csinos színésznő, Gombos Katalin játssza Dását. Életre szóló szerelem szövődött kettőjük között. 1951-ben nyertem diplomát és szerződést a Nemzeti Színházhoz, ugyanekkor megnősültem. Feleségem, Gombos Katalin, az

Ifjúsági Színház ünnepelt naivája. Hamarosan két gyermekünk született: András és Mariann. Egy új család jött létre, hogy folytassa az elődök útját. A történelem pedig kísérte tovább életünket, miközben mi is alakítottunk rajta. Például 1956 októberében a Petőfi-szobortól a Parlamentig, lyukas nemzeti lobogótól a barikádokig, egészen addig, amíg a szovjet láncaltapok meg nem teremtették „Kelet-Európa csendes, újra csendes...” több évtizedes diktatúráját.”

Galyasi Miklós

Fejfámra

Sokat faggattak, meséljem el
Mi volt az életembe' jó?
Piros szegfű nyílt a kertben,
Találkoztam a szerelemmel,
S a nyárfán füttyült egy rigó.

Emlékezet — Gombos Katalin

A Napkút Kiadó *Gyertyagyújtás* címmel tette közzé Gombos Katalin visszaemlékezését.

„A régen volt érzéseket, hangulatokat, túlfűtöttséget leírni, visszaadni lehetetlen, mint ahogy az egykor volt ifjúságot is képtelenség elmesélni, azt csak visszaálmódni lehet, hiszen nem értheti meg azt más, csak az, aki megélte, és ez így van rendjén. Hogy mégis vállalkozom e sorok megírására, azt csupán azért teszem, mert kötelességemnek érzem néhány kiválóság nevének megemléltetését, akikre ennyi évtized után is oly kivételes szeretettel és hálával emlékezem. Ők valóban kiváló művészek voltak, és felejtetetlen alakításokkal örvendeztették meg a közönséget, remek színházvezetők és kitűnő pedagógusok, akik hiányára a színészeik mindenkor fájdalommal emlékeznek sok év után is. Mindezt a még élő, koros színházbájosok igazolhatják,

de hogy milyen emberek voltak ők, milyen áldozatosak és segítőkészek, erről szeretnék néhány mondatban hírt adni 1999-ben.

Somlay Arturt említem első helyen, aki hihetetlenül nagy hatást gyakorolt rám. 1945 nyarán Hódmezővásárhelyen találkoztam vele először, és játszhattam mellette, az ő rendezésében és irányításával egy főszerepet. Várhelyi Endrével, az ifjú színigazgatónkkal – a későbbi operaénekesssel – jött el az otthonunkba. Ugye nem hiszik? Én sem; most, hogy leírom, én is kétségekkel vagyok tele – valóban így történt?

Mi, lelkes fiatalok, már ezt megelőzően, februártól játszottunk a dermesztően hideg, de csodás Fekete Sas nagytermében forró sikerrel, zsúfolt ház mellett! Az emberek élni és szórakozni akartak! Igen ám, de a szüleim engedélye csak a tartós fa- és szénszünet idejére szólt! Ekkor végeztem a második évet a kereskedelmi iskolában. Ezt azért fontos megemlítenem, mert többen kérlelték a családomat – a város vezetői, de még az iskolánk igazgatója is –, hogy ne akadályozzanak, adjanak szabad utat a színpadhoz, mert az láthatóan jobban megy nekem, mint a könyvelés vagy a gyorsírás. De nem! Nem és nem!

Kicsi korom óta az én játszótérem a mozi volt, szemben velünk, délután és bérlettel! Így aztán a filmművészeket kiválóan ismertem, tájékozott voltam felőlük és csodáltam őket! Amikor megláttam közeledni és mosolyogni ezt a gyönyörű embert, megmerevedtem, megnémultam, képtelen voltam felfogni, mi történik itt körülöttem – talán az udvarunkon filmvetítés van? Vagy élénk fantáziám látatja ezt velem? De nem, mert ekkor megszólalt. És a hangja... Hát azt még örvénygy év után sem lehet elfelejteni; mintha orgona vagy brácsa szóló volna.

Somlay Artur színésznőkérdőbe jött a szüleimhez. Az ő tiszteletet és tekintélyt sugárzó személyének már ők sem tudtak nemet mondani, de munka közben a tanulmányaimat is be kellett fejeznem. Segítettek.

Bár megszakításokkal, de több mint egy évig élvezhettem atyai szeretetét, biztatását, igényességét, tanácsait és tanítását, a közös felkészüléseket a csodás vásárhelyi faszínházban

és később Makón. Gyakran tartott délelőtti irodalmi matinét is, lélegzetelállító volt! A fiatalokat is bevonta a fellépésekbe, verseket választott, felkészített minket, és lehetőséget adott a szárnypróbálgatáshoz. Aki még él, ma is emlegeti, mert meghatározó élmény maradt!

Lehotay Árpád, az akkori Szegedi Nemzeti Színház igazgatója gyakran vendégszerepelt Vásárhelyen (néha a társulatával együtt), de főleg velünk játszott és rendezett minket, kiváló darabokat állítva színpadra és hatalmas sikereket aratva. Tőle kaptam első „nagyszínházi” szerződésemet Szegedre. Akkor ez nagyon nagy dolog volt, az újságban is megjelent a hír, hogy Szegedre szerződöttem Lehotay Árpád, első naivának. Ez 1946 nyarán történt. Gyerek voltam még, tizenhét éves, de elég józan. Felmértem a helyzetet, éretlennek éreztem magam, és nem jelentem meg az őszi társulati ülésen, pedig még üzent is, hogy számít rám. Más utat választottam: az országjárás. A fél országot végigjártam, amíg a fővárosba megérkeztem, de Lehotay Árpád felkérése boldoggá tett és önbizalmat adott! Szeretettel és tisztelettel gondolok rá.

1950-ben kerültem a fővárosba.

[...]

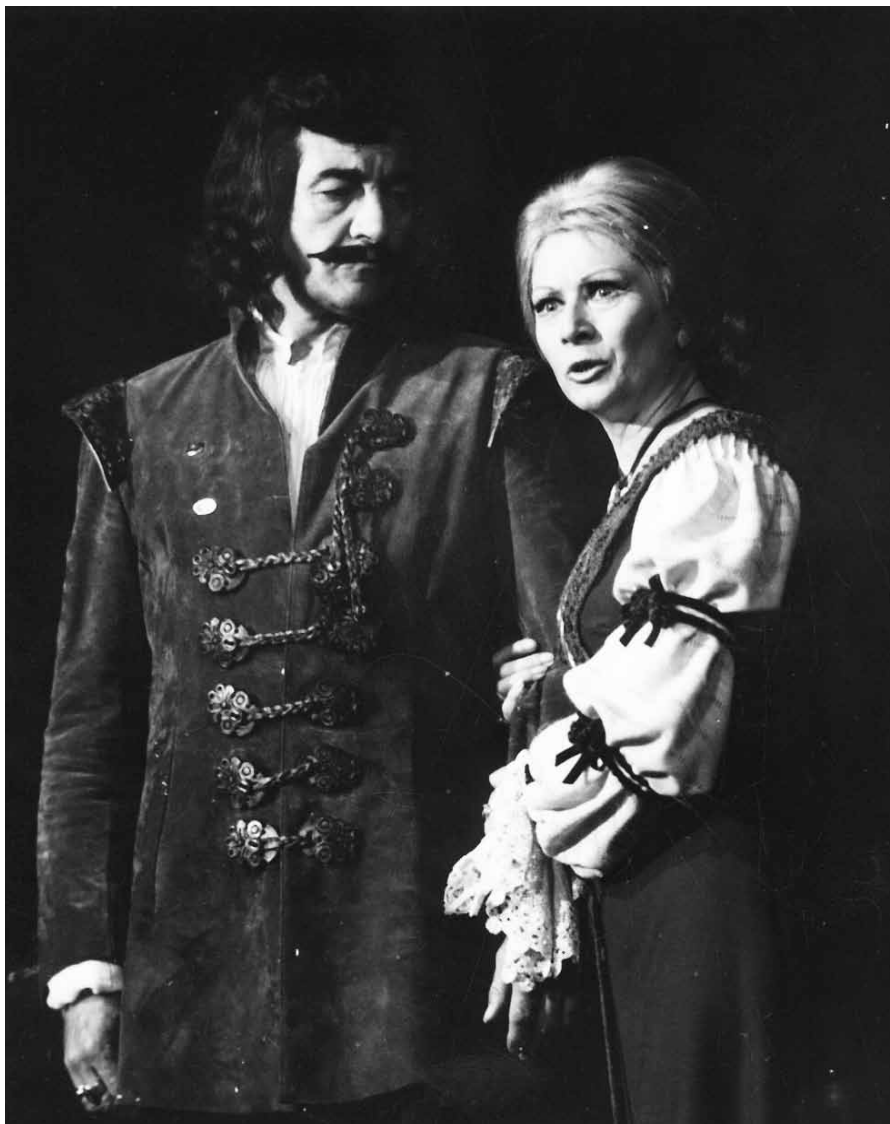
Jobbnál jobb szerepeket játszottam, mindig színpadon voltam [...]

1957 őszén a Fővárosi Operettszínház tagja lettem. A Blaha Lujza Kamaraszínházban játszottam, ahol 1957. október 23-án gyertyát gyűjtöttem az öltözőmben, és egy csokor virágot helyeztem az asztalra. Többen figyelmeztettek, hogy ne tegyem, ebből bajom lesz, tüntessem el, amíg lehet, de nem tettem! A feljelentés nem maradt el. Először csak a színház pártirodáján foglalkoztak az ügyemmel, nagyon barátián, humánusan igyekeztek megoldást találni, és húzták az időt. Nem így a névtelen feljelentő! Ő nem nyugodott bele a botrány nélküli megoldásba. A kerületi pártszervezethez fordult azonnali intézkedésért. Behívtak, noha soha nem voltam párttag, felelősségre vontak, fenyegettek, én nyugodtan közöltem, hogy nem egy, hanem két gyertyát vásároltam és két csokor virágot, a másikat a Rókus kápolnánál tettem le, emlékezve az elhunytakra. Ez már sok volt! A hetek múltak. Eközben megjelent rólam egy címlapfotó a *Színházi Lap* ünnepi számában, ahol gyertyát gyűjtök a karácsonyfán 1957-ben. Ez volt aztán a megbocsáthatatlan nagy bűn! A lap főszerkesztőjének azonnali hatállyal felmondtak, a fotóművészek ugyancsak, én pedig... Mit is mondhatnék magamról?

Talán annyit, hogy többszöri felszólítás után, 1958 januárjában kilakoltatás előtt álltunk. A felszólítás dörgedelmes volt és végleges. Már nem volt mit eladnunk vagy zálogba tennünk, kölcsönt senkitől sem kérhettünk, hiszen még a reménye sem volt meg annak, hogy belátható időn belül vissza tudjuk fizetni.

[...]

Mikor Major Tamás tovább tiltakozott, Aczél György csendet kért, majd bejelentette



SINKOVITS IMRE ÉS GOMBOS KATALIN

A színdarab Keresztury Dezső: *Nehéz méltóság* című művéből készült.
Zrínyi Miklós — Sinkovits Imre, Zsófia, Zrínyi felesége — Gombos Katalin
Előadás helye: Gyulai Várszínház, 1976. július 02.

Fotó: Ilovsky Béla felvétele

(Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Fotótár)

döntését. Tekintettel arra, hogy Ladányi elvtárs vállalja a felelősséget, a Madách Színházhoz szerződheteti! „Önök pedig jegyezzék meg, uraim, ha büntetés alatt van az egyik fél, érzi azt a másik is!” Ezzel a vitát lezárta. (A férjem, Sinkovits Imre ekkor már büntetés alatt állt!)

Ladányi Ferencnek mit köszönhetek? A családi életemet, a megélhetésemet és hogy gondja volt rám! Azzal, hogy felelősséget vállalt értem és leszerződöttem – ami abban az időben nem volt veszélytelen dolog! –, nem szakítottak el aprócska gyermekeimtől, együtt maradhattunk a férjemmel, és ha a Jóisten is úgy akarja, sok nehézséget és buktatót átvészelve 2001-ben ötvenéves házassági évfordu-

lónkat ünnepelhetjük. Mint színésznő boldog, tartalmas harminchárom évet töltöttem el a Madách Színházban, ahová 1958-ban szerződöttem.

Szükségét éreztem, hogy a kétezredik esztendőhöz közeledve emlékeztessen önöket ezen kiváló emberekre, művészekre és nem mindennapi tisztességükre.

Gyermekkoromban azt tanultam áldott emlékü szüleimtől, hogy mindenki addig él, amíg emlékeznek rá! Kérem szépen a kedves olvasót, ne feledkezzen meg róluk!”

A szülőföld emlékeként továbbra is velünk élnek!
Összeállította: Benák Katalin

Wass Albert: Veletek maradok

Ha majd feljön a nap, hogy többé nem találtok
azért ne búsuljatok, én itt leszek még.
Megtalálhattok majd a lemenő napban
és esti röptében vízimadaraknak,
lappantyú rikoltó, párhívó szavában
s távoli hangjában egy méla bagolynak.

Itt leszek mindég, őrt állva erdők csöndje fölött
s álmotok vigyázva.
Mikor vágytok velem együtt lenni,
csak ki az erdőre menjete
s álljatek meg valahol útnak oldalában
s figyeljetek.

Puha susogásában a fáknak
engem hallotok majd,
amint kutyáimmal átsétálunk
lepergő évek örök vadászmezőin.
Örvendjete virágnak, lepkének, madárnak,
egy halvány kis csillagnak az ég peremén
s hagyjatek, hogy az est megannyi árnya
gyengéden magához vonjon kebelén.

Mosolyogjatek csak
és én majd visszamosolygok rátok
az örökkévalóságból.
Papitok, különben czegei Wass Albert.

(Fordította: Simó József)



SZENTÉNE KÁLVAI MÁRIA
VELETEK MARADOK

TÍZ HAIKU

Végtelen a fény
Egy szikrája életed,
Vele száll tovább.

Gigász tengelyén
Zökken az időóra,
Elmúlt egy eon.

Bíbor napnyugta,
Fénybe röppen egy madár.
Múlik az élted.

Kinyíló égbolt,
Aranyba öltözött fák,
Képük elkísér.

Parányi gyűrű:
Fecske röpte a vízen,
Moccan a világ.

A volt nem tűnik,
Csak a múlt, mi tiéd.
Az emlék te vagy.

Sarjadó bimbó,
Hasztalan, méla szépség,
A termés a cél.

Fézkére vágyik,
Álomra száll a madár,
Alkonyt ír röpte.

Életed neked,
Életed nekem.
Nem féljük, sors, haragod.

Mondtad egyszer rég:
Költővel a zöld körön.
A kör végtelen?!

A felújított Tornyai János Múzeum szeptember elsejei megnyitására olyan kiállítást igyekeztünk szervezni, amely van olyan nagy léptékű, hogy megtöltse a múzeumépület összes kiállítótermét. Azzal is tisztában voltunk, hogy az intézmény saját gyűjteményéből – amely kétszeri költözés után egy ideiglenes raktárban várt arra, hogy visszaköltözhessen – ilyen nagy mennyiségű anyagot nem tudunk kiállítani, hiszen sem az idő, sem a logisztikai lehetőségeink nem voltak erre biztosítottak. Ezért mindenképpen valamilyen „vendég kiállításban” gondolkodtunk.

Szerencsénkre a Kogart Művészeti Alapítvánnyal kiváló szakmai kapcsolatot ápol a múzeum, így sikerült velük megállapodnunk abban, hogy az Alapítvány birtokában lévő Csernus Tibor festményekből és grafikákból szervezünk egy nagyszabású nyitó kiállítást. A kilencvenhárom műből álló tárlatot egyfajta kronológiai rend szerint, de mégis tematikai egységek köré csoportosítva rendezte meg Fertőszögi Péter művészettörténész, a Kogart művészeti vezetője. A Csernus Tibor kiállítás ebben az összeállításban országos premiernek számít, mert ez az anyag – olajfestmények, pasztellképek és grafikák – így még soha nem volt kiállítva. A múzeum tíz kiállítótermét megtöltő műegyüttes a Csernus-i életmű minden jelentősebb korszakát bemutatja – van amelyiket csak egyetlen alkotással, van amelyiket egész sorozatokkal illusztrálva. Igazi csemege az emeleti utolsó terem, mely Csernus párizsi műtermének hangulatát idézi az utolsó, befejezetlen képével, a festőszékével és meghosszabbított nyelű ecseteivel.

Csernus Tibor festő és grafikusművész 1927-ben született a Békés megyei Kondoroson. Apja lakatosként kereste a kenyerét. A fiatal Csernus kezdetben kereskedelmi iskolában tanult. 1943-tól kezdte el az Iparrajziskola grafikai szakát, közben litográfus-tanoncként dolgozott a Posner-nyomdában, amelynek művezetője, Benkő András taníttatta a rajzolás elemeire. 1944-ben beiratkozott az Iparművészeti Iskolába. 1945-ben hadifogságba esett. A háború után az Iparművészeti Iskolában Sárkány Lórántnál folytatta a grafikai szakot. 1946-1953 között a Képzőművészeti Főiskola festő szakára járt, Bernáth Aurél osztályába.

Még a Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatója, amikor az 1952-ben megrendezett II. Magyar Képzőművésze-

ti Kiállításon kiállított művére, az *Orlay Petrich Soma festi Petőfit* című képére megkapta a Munkácsy-díjat. 1953-tól Derkovits-ösztöndíjas.

A modern francia festészet, a kubizmus foglalkoztatta. Nyaranta a szigligeti művésztelepen dolgozott, Derain hatása alatt festett tájképeket, a kompozíciók foglalkoztatták. 1954-1964 között könyveket illusztrált és plakátokat tervezett. 1957-ben Párizsba utazott, ahol megismerkedett a két világháború közötti francia festészetrel, az automatista kalligráfiával; elsősorban Mathieu és Hantai Simon; a szürrealisták közül Max Ernst és Tanguy voltak rá nagy hatással. 1957-től Párizsban egyfajta természetmisztikus alkotófolyamat foglalkoztatta. Ebben az időben több monotípiát is készített. 1960-tól festi a „természetmisztikus” - szürrealisztikus festményeit. 1963-ban grafikai illusztrációs munkásságáért másodszer is megkapja a Munkácsy-díjat, de ez sem készítette őt arra, hogy beálljon a kor hivatalos művészeti tendenciáit követő művészek közé. Helyzete fokozatosan ellehetetlenedik, s itthon nem rendezhet kiállítást. 1964-ben egy franciaországi kiállítási meghívásnak eleget téve kint úgy dönt, hogy nem tér vissza Magyarországra. Azóta Párizsban élt.

A 70-es években művészetében a hiperrealista ábrázolás felé fordult. Fotografikus vágású, műteremrészleteket, lakótelepeket, csendéleteket ábrázoló festményeinek nem adott címet. A 80-as években Caravaggio stílusában fest többalakos, „ál-akademikus” akt-kompozíciókat; többnyire bibliai jeleneteket, valamint csendéleteket (csirkével, halakkal) és állatképeket (lovakkal, papagájokkal, hatytyúkkal). A 90-es évek legimpozánsabb, nagy méretű, expresszív-realista sorozata a *Szajha útja*, amit William Hogarth metszetsorozata és Georg Christoph Lichtenberg magyarul is megjelent könyve nyomán vitt vászonra. A virtuóz festő stílusáról egyaránt elmondható, hogy a moziplakát-festészet, a szürnaturalizmus, a hiperrealizmus, a neobarokk, sőt még a szocreál hagyománya is felfedezhető benne.

1997-ben Budapesten a Múcsarnokban rendez nagy retrospektív kiállítást, s ennek folyamányaként megkapja a Kosuth-díjat.

Párizsban halt meg 2007. szeptember 7-én.

Nagy Imre



CSERNUS TIBOR: MINÜASZ LÁNYAI
(1990. OLAJ, VÁSZON)
Fotó: KOGART

